

Torsdagen den 13 april

kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

Anslag till polisväsendet, m. m.

§ 1 Anslag till polisväsendet, m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen om justitieutskottets betänkanden 1977/78:27 och 30.

ÅKE POLSTAM (c):

Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att ge ett svar till Bertil Måbrink, som sade att det inte behövs några nya polistjänster utan bara en översyn av polisens arbetssätt.

Ja, det pågår ständigt ett sådant arbete. Men det är inte så lätt. Metoderna ändras undan för undan. Personalen är emellertid kunnig och gör sitt bästa. Det är väl inte heller den saken som Bertil Måbrink angriper, utan han talar för att man skall utnyttja de resurser vi har.

Men nu har vi ju bara ett begränsat antal polismän, som alla är ianspråktaga för olika arbetsuppgifter, inte minst för den kontinuerliga övervakningen dygnet runt. Vi kan ju inte gärna ta polismännen från den verksamheten – t. ex. från natttjänsten. Vi kräver ju att det skall finnas polismän i tjänst som svarar för vårt skydd. Och inte heller kan vi ta några poliser från större kommenderingar, där uppgiften många gånger är att se till att vi andra kan ha en ostörd fritid.

Detta är en facklig fråga, och där vill personalen vara med och bestämma. Man kan inte göra förändringar utan vidare. De måste företas i samarbete med personalen efter regelrätta MBL-förhandlingar. Detta känner Bertil Måbrink mycket väl till. Även om målet är att utnyttja resurserna så bra som möjligt är det ändå vissa regler som måste följas för att man över huvud taget skall ha möjligheter att nå målet. Och målsättningen är det ju inget fel på.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Först en upplysning med anledning av vad som sades före middagsuppehållet.

För innevarande budgetår har det tillsatts 20 nya poliser för bekämpande av den ekonomiska brottsligheten, och de är nu i full verksamhet sedan den 1 april. När budgetpropositionen skrevs var de ännu inte tillsatta.

När det gäller kampen mot den organiserade, ekonomiska brottsligheten har det talats om passivitet från regeringens sida. Detta är inte riktigt. I budgetpropositionen redovisas verkligt kraftfulla åtgärder mot denna brotts-

Torsdagen den
13 april 1978

*Anslag till polisvä-
sendet, m. m.*

lighet. På lagstiftningssidan har vi inrättat ett slagkraftigt organ inom brottsförebyggande rådet med en styrgrupp och tre arbetsgrupper: en för skatte- och valutafrågor, en för mer konventionell brottslighet och en för att se över de etiska regler som gäller för olika centrala grupper. Organisationen och sammansättningen borgar för effektivitet och snabbhet. Jag vill bara nämna att styrgruppens ordförande är den nye rikspolischefen Romander, som torde vara en av de första som talat för kraftåtgärder mot denna brottslighet.

Vid sidan om brottsförebyggande rådets styrgrupp fortsätter arbetet på breda fält. Från mitt område kan jag nämna konkurslagstiftningen, där man skall undersöka möjligheterna att inrätta konkurskarantän. Vidare kan jag nämna åtgärder för narkotikabekämpning. Nya polistjänster inrättas, och vi skall se till att organisationen blir effektiv. Det sägs att antalet inte är så stort. Jag anser att det blir så stort som vi rör med, när vi skall utbilda vederbörande för sin uppgift.

Vi satsar starkt på utbildning av poliser och åklagare – och det är kanske det allra viktigaste.

Samarbetet mellan olika myndigheter är väsentligt, och detta framhålls också i budgetpropositionen. Men jag har inte velat låsa samarbetet i enlighet med det ursprungliga förslaget – varken åklagare, riksskatteverk eller länsstyrelser ville ha den metoden. Nu arbetar man fram effektiva metoder. Både rikspolisstyrelsen och riksåklagaren har redan tillsatt samarbetsgrupper.

Att vi prioriterar verksamheten framgår av budgetpropositionen. Ingen behöver sväva i tvivelsmål om den saken.

BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Bertil Måbrink sade före middagspausen att jag hade sagt att den ekonomiska brottsligheten är begränsad. Det sade jag nu inte. Jag sade att vår kunskap om den är begränsad. Skälet härtill är att den här typen av brottslighet, som ofta framhålls, är svår att upptäcka och utreda, vilket beror på att brottsoffret i denna hantering är det anonyma samhället som helhet. När det gäller andra typer av brottslighet är det ofta enskilda människor som drabbas, men i detta fall är det alltså en anonym helhet som drabbas, och det är det som gör det hela svårt.

Jag vågar fortfarande påstå att vår kunskap om hur den här brottsligheten är organiserad, hur den förgrenar sig och hur djupt den går i olika delar av samhällslivet är begränsad.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Låt vara, Björn Körlof, att jag hörde fel, men jag anser i alla fall att ni inte har rätt. Kunskapen om den ekonomiska brottsligheten är inte begränsad. Rikspolisstyrelsen har ju lagt fram en gedigen rapport – om vi nu håller oss till den saken. Såvitt jag förstår fanns det politiskt sprängstoff i den rapporten. Detta var väl också anledningen till att man överlämnade den till brottsförebyggande rådet, varefter man skulle utreda det hela på nytt. På så

vis stoppade man undan det avslöjande materialet.

Åke Polstam, en sak som ni inte diskuterade ordentligt med mig är problemet att försöka få till stånd en annan organisation inom polisen, vilket skulle kunna innebära ett mycket effektivare arbete. Man behöver inte bara, under återopande av olika saker, komma med ständigt nya krav på nya polistjänster osv. Det gäller att åstadkomma en omorganisation, en omprioritering och en förbättring av arbetssituationen för polisen. Detta är kärnfrågorna.

Jag har talat om befordringsgången, arbetsmiljön och lönerna. Är det exempelvis så – ni får rätta mig om jag har fel – att polismännen på kriminalsidan i genomsnitt tjänar 1 500 kr. i månaden mindre än poliserna på ordningssidan? I så fall är det inte så underligt att de inte är intresserade. Dessutom är befordringsgången och slutlönerna mycket otillfredsställande. Till slut köps de upp av den privata företagssektorn.

Varför angriper ni inte dessa problem? Såvitt jag förstår är det detta som man i första hand måste komma till rätta med.

Sedan har ni drivit igenom en LTO-lag, om man nu skall tala om arbetssituationen, enligt vilken polismän tvingas att gå efter annan ta hand om precis samma person. Det måste vara en hopplös situation för dessa polismän. Man upptäcker att ingenting görs av samhället, av de ansvariga myndigheterna. Varje gång som polismännen skall ta hand om dessa personer enligt LTO, så erfar de att de omhändertagna bara sjunker djupare och djupare ned i träsket.

Åke Polstam har undvikit till viss del att tala om vakanserna. Det förstår jag, därför att då måste man diskutera förhållandet varför det uppstår så enormt många vakanser. Vad jag kan förstå beror detta på bl. a. vad jag här berört.

BJÖRN KÖRLOF (m) kort genmäle:

Herr talman! Bertil Måbrink kommer inte ifrån frågan om vad vi kan på detta område. Han hänvisar till rikspolisstyrelsens rapport. Jag citerar direkt ur denna på sidan 12:

”Det finns tyvärr flera skäl till att kartläggningen med nödvändighet får en summarisk karaktär och mer beskriver det nuvarande kunskapsläget på olika håll än faktiska förhållanden.” – – – ”Gruppen har heller inte ansett det särskilt troligt att en längre och mer ingående granskning skulle ge så mycket av ytterligare informationer att den skulle motivera en fördröjning på något eller kanske flera år av gruppens åtgärdsförslag. Det främsta skälet är att kunskaperna om de aktuella förhållandena f. n. är bristande inom de samhällsinstitutioner som skall handlägga problemen och att denna brist kommer att kvarstå inom i vart fall den närmaste framtiden. Någon systematisk forskning finns heller inte att tillgå på området och det bör även påpekas att sådan forskning i normalfallet grundar sig just på resultaten av olika samhällsåtgärder.”

Jag anser att jag fortfarande har stöd för mitt påstående att vi inte kan så mycket om den ekonomiska brottsligheten.

Nr 119

Torsdagen den
13 april 1978

*Anslag till polisvä-
sendet, m. m.*

Torsdagen den
13 april 1978

*Anslag till polisvä-
sendet, m. m.*

ÅKE POLSTAM (c) kort genmäle:

Herr talman! Bertil Måbrink tar upp frågan om organisationen och undrar varför vi inte angriper denna, men det är ju det vi har gjort.

Redan år 1975 tillkallade dåvarande justitieministern Lennart Geijer den utredning på området som fick namnet 1975 års polisutredning. Denna har arbetat fram ett förslag som förmodligen kommer att kunna presenteras redan detta år. Jag tycker inte att man kan säga att vi inte angripit organisationen och drivit den frågan, för det har vi faktiskt gjort.

När det sedan gäller lönerna så är det klart att vi inte kan rå på dem med riksdagens hjälp. Det är en avtalsfråga som måste hänskjutas till avtalsverket. En befordringsfråga – ja, det kan det vara. Men jag vet inte om jag kan påstå att vi har för litet antal befordringstjänster. Det är möjligt, men det är också en fråga som man i så fall bör ta upp avtalsvägen.

Jag kan inte här vitsorda uppgiften om 1 500 kr. mindre för kriminalpolisen jämfört med ordningspolisen. Att det är en betydande skillnad mellan deras löner är klart. Orsaken härtill är patrulleringstilläggen och tilläggen för obekvämt arbetstid osv. Tilläggen gör att ordningspoliserna kommer upp i högre löner. Dessa har också mera övertidsarbete. Därför kan summan brutto möjligen vara riktig, men den kan också vara mindre. Det är naturligtvis inte särskilt lustigt för dem som har hand om utredningsarbetet.

Bertil Måbrink tar också upp LTO. Jag tänker inte diskutera den frågan nu. Det är en social angelägenhet, och det finns anledning att på den sociala sidan se upp med de personer som Bertil Måbrink nämner. Det är jag lika angelägen om som herr Måbrink.

Orsaken till vakanserna tror jag inte ligger i arbetsmiljön i dag. Tvärtom vill jag i stället säga att vi har en utomordentligt bra rekrytering jämfört med den vi hade för några år sedan. Det är väl förhållandet som rådde för några år sedan som gör att vi inte har kommit i fatt. Vi har bra sökande. Jag tror att frågan om vakanserna kommer att kunna lösas om vi bara kan utöka utbildningskapaciteten, och det är vad som sker just nu.

BERTIL MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte bara en fråga om att öka utbildningen, herr Polstam, utan det är också väsentligt att man kan öka kvaliteten i utbildningen!

Till Björn Körlof vill jag replikera att det må vara att sådana skrivningar förekommer i rapporten, men det är ändå ett faktum att rikspolisstyrelsen har lagt fram en konkret plan för hur man skall börja bekämpa den ekonomiska brottsligheten. I rikspolisstyrelsen har man väl inte gjort detta med mindre än att man har gedigna kunskaper om den ekonomiska brottsligheten och om hur den fungerar. Såvitt jag förstår har man där också gedigna kunskaper om vilka företag och vilka personer – man kanske inte känner till alla, men en stor del – som på ett eller annat sätt är inblandade i den sortens verksamhet.

Jag kommer tillbaka till frågan om tjänsterna. Justitieministern sade att en del av dessa skulle vara tillsatta efter den 1 april, men enligt vad jag förstår har inte alla tjänster tillsatts. Man kan då också fråga sig varför det tagit så lång tid

och vad orsaken till detta varit.

Sedan vill jag påminna moderaterna om en sak. Jag hävdar fortfarande att ni är alltför passiva i att attackera den grova ekonomiska brottsligheten. Jag vill påminna om att man ville få till stånd en sådan utredning i Stockholm men att Björn Körlofs och Bertil Lidgards partikamrater i Stockholm mer eller mindre stoppade den.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Justitieministern Romanus redogjorde för de relativt begränsade insatser som har satts in mot den ekonomiska brottsligheten samt pågående utredningar. Det är klart att man först kan avvakta resultatet av pågående utredningars arbete – det är ju en mycket vanlig metod för att förhålla frågor – men den resursförstärkning för bekämpandet av ekonomisk brottslighet som rikspolisstyrelsen begärt kan ju inte utgöra något hinder för att utredandet i övrigt fortsätter, även om man vidtar de åtgärderna.

På grundval av utredning och förslag från en särskild arbetsgrupp har konkreta förslag framlagts för planläggning och samordning av erforderliga spanings- och utredningsinsatser mot den ekonomiska brottsligheten. I det inledande skedet har begärts att 101 nya tjänster skall inrättas mot den här typen av brottslighet. Departementschefen nöjer sig emellertid nu med att tillföra den särskilda verksamheten 35 tjänster utöver tidigare beviljade 20 tjänster och förklarar att han inte är beredd att nu ta ställning till frågan om direktrekrytering av expertis. Är detta verkligen de riktiga och genomgripande åtgärder som bör vidtas för att man skall komma fram till målet? Det tycker inte jag! Vi har ansett att konkreta åtgärder bör vidtas och att det brådskar, eftersom det för varje dag som går försvillas pengar från samhället. Låt oss nu äntligen ta itu med frågan! Det tycks både utredare och rikspolisstyrelse anse, men regering och utskottsmajoritet vill skjuta problemet framför sig i stället för att handla.

I det senaste numret av LO-tidningen frågade länsåklagare Lennart Eliasson: "Var finns den positiva vilja att med enkla praktiska åtgärder ta itu med den ekonomiska brottsligheten i Sverige? – – – Bytänkande och prestige får inte stå i vägen för en central rotel, som kan ta itu med svåra och besvärliga fall av ekonomisk brottslighet."

Ja, var finns den positiva viljan att ta itu med den ekonomiska brottsligheten? Det frågar alltså Lennart Eliasson. Jag vill konstatera att den viljan i vart fall inte finns inom den utskottsmajoritet som avvisat våra motioner och tankegångar i frågan. Detta gäller framför allt de borgerliga, som i debatten här har visat hur gärna de solidariserar sig med profitörerna under maskeringen att vilja skydda den personliga integriteten eller att ingenting kan göras på grund av att det saknas kunskap. För att tala med Skriftens ord: Vilka skrymtare och fariseer ni är!

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! För de 20 tjänster som inrättades innevarande budgetår för denna verksamhet var verksamheten i full gång senast den 1 april i år. Att det

Nr 119

Torsdagen den
13 april 1978

*Anslag till polisvä-
sendet, m. m.*

Torsdagen den
13 april 1978

*Anslag till polisvä-
sendet, m. m.*

dröjt den tiden beror på att tillsättningsförfarandet tar avsevärd tid när det gäller polistjänster. Det gäller ju att få fram personer som är väl kvalificerade för arbetet.

Överläggningen var härmed slutad.

Justitieutskottets betänkande nr 27

Punkterna 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 4

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 994 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Bertil Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 27 punkten 4 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motionen nr 994 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Bertil Måbrink begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 292
Nej - 12
Avstår - 3

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 669 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Alf Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 27 punkten 4 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 669 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alf Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 291
Nej - 2
Avstår - 14

*Anslag till
polisväsendet,
m. m.*

M o m. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Lisa Mattson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lilly Bergander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 27 punkten 4 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Lisa Mattson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lilly Bergander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 148
Avstår - 1

M o m. 4

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 5

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 2 av Lisa Mattson m. fl. samt 3:o motionen nr 669 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Arne Nygren begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Alf Lövenborg begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 27 punkten 4 mom. 5 antar reservationen nr 2 av Lisa Mattson m. fl. röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 669 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg i motsvarande del.

Nr 119

Torsdagen den
13 april 1978

*Anslag till
polisväsendet,
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alf Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 144
Nej - 2
Avstår - 160

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 27 punkten 4 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Lisa Mattson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Arne Nygren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 148
Avstår - 1

M o m. 6

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 669 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

M o m. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Lisa Mattson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Arne Nygren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 27 punkten 4 mom. 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Lisa Mattson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Arne Nygren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 147
Avstår - 1

Punkten 5

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande nr 30

Punkten 1

M o m. 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 669 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Alf Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 30 punkten 1 mom. 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 669 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alf Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 291
Nej - 14
Avstår - 1

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2 Föredrogs

Justitieutskottets betänkanden

1977/78:28 med anledning av propositionen 1977/78:100 såvitt gäller anslag till åklagarväsendet

1977/78:29 med anledning av propositionen 1977/78:100 såvitt gäller anslag till rättshjälp m. m. jämte motioner

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Nr 119

Torsdagen den
13 april 1978

*Anslag till
polisväsendet,
m. m.*

Torsdagen den
13 april 1978

*Den regionala
sammanslutningen*

§ 3 Den regionala sammanslutningen

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:33 med anledning av motioner rörande den regionala sammanslutningens organisation m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna
1977/78:280 av Börje Nilsson (s) och

1977/78:922 av Olof Palme m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som anförts i motionen rörande en samordning av arbetet inom decentraliserings- och länsdemokratiutredningarna och utredningen om organisationen av länsstyrelsernas planeringsavdelningar och administrativa enheter samt i övrigt rörande den regionala sammanslutningen.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. avslå motionen 1977/78:922,
2. avslå motionen 1977/78:280.

Reservation hade avgivits av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist, Kerstin Nilsson och Marianne Ståhlberg (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen skulle

1. med bifall till motionen 1977/78:922 som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen rörande en samordning av arbetet inom decentraliserings- och länsdemokratiutredningarna och utredningen om organisationen av länsstyrelsernas planeringsavdelningar och administrativa enheter samt i övrigt rörande den regionala sammanslutningen,
2. avslå motionen 1977/78:280.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! I en partimotion har vi socialdemokrater ansett det angeläget att redovisa mera övergripande synpunkter på den regionala sammanslutningens organisation.

Behovet av en samlad syn på dessa frågor har under det senaste året aktualiserats genom ett antal betänkliga initiativ från den borgerliga regeringen. Inom utredningen om en vidgad länsdemokrati behandlas frågan om huvudmannaskapet för den regionala sammanslutningen samt andra frågor av betydelse för landstingens roll i framtiden. Utredningen om omorganisation av länsstyrelsens planeringsavdelningar och administrativa enheter arbetar med frågor av betydelse för länsstyrelsernas arbete. Decentraliseringsutredningen studerar möjligheterna att ytterligare decentralisera statliga uppgifter till regionala organ.

Omedelbart efter valet ändrades reglerna för sammansättning av länsstyrelsernas förtroendemannastyrelse. Under hösten 1977 beslutade den borger-

*Den regionala
sammanslutningen*

liga majoriteten att landstingen skall utse styrelserna i de stiftelser som skall ersätta företagarföreningarna. Behovet av representation i dessa styrelser från arbetsmarknadsorganisationerna och näringslivet beaktades därvid inte.

För den som orkar följa med vad som sker på detta område är det uppenbart att den borgerliga majoriteten här håller på att bryta sönder en logiskt uppbyggd förvaltningsorganisation och ersätta denna med ett föga genomtänkt system utan inbördes samband och med betydande risker för framtida intressekollisioner.

Vi har hittills i vårt land strävat efter att stärka den kommunala självstyrelsen. Det har vi gjort för att vi därigenom både får en effektiv och ekonomisk förvaltningsorganisation och stärker folkstyret. Människornas möjligheter att delta i samhällsarbetet och forma sin egen miljö och framtid förbättras på ett avgörande sätt om kommunerna ges ansvaret för den service och den samhällsplanering som berör människorna mest. Att gå vidare på den vägen och att värna om den kommunala självstyrelsen på den nivå som ligger närmast människorna – i primärkommunerna – måste vara en ledstjärna för oss även i fortsättningen. Genom kommunindelningsreformen och den nya kommunallagen har vi skapat goda förutsättningar för detta.

Men önskemålet att stärka den kommunala självstyrelsen och att därmed lägga beslutanderätten så nära medborgarna som möjligt måste balanseras mot kravet på en övergripande planering och solidaritet mellan medborgarna i olika delar av landet. Den kommunala beslutanderätten får inte gå ut över svaga grupper i samhället. Statsmakterna – i form av regering och riksdag – kan aldrig frånhända sig ansvaret för att alla medborgare, oavsett var de är bosatta, garanteras en viss standard i fråga om trygghet, säkerhet och välfärd. Detta övergripande ansvar måste utövas genom att statsmakterna behåller ansvaret för viss normgivning som blir bindande för kommunerna och också tar ansvaret för den övergripande samhällsplaneringen.

Det är här som den statliga länsförvaltningen kommer in i bilden. Länsstyrelsen är regeringens främsta företrädare i länen och därmed det organ som i det praktiska arbetet har ansvaret för att statsmakternas intentioner för samhällsutvecklingen fullföljs inom länet. Utan länsstyrelserna i denna roll skulle det krävas en centralisering av den statliga verksamheten. De centrala ämbetsverken och departementen skulle tvingas att handlägga ett stort antal ärenden som med den nuvarande ordningen kan decentraliseras. Detta skulle medföra en mer tungrodd administration och öka riskerna för beslut som med hänsyn till lokala och regionala förhållanden framstår som mindre ändamålsenliga. Men eftersom regeringen inte kan undandra sig ansvaret för samhällsutvecklingen i stort vore en sådan utveckling ofrånkomlig om länsstyrelserna berövades sina viktiga funktioner. Att delegera ett stort antal av de nuvarande statliga uppgifterna på regional nivå till andra lokala och regionala instanser än de statliga, t. ex. till kommuner och landsting, skulle öka riskerna för ett slags "federalism" som skulle beskära regeringens och riksdagens möjligheter att styra utvecklingen med hänsyn tagen till mer övergripande och riksomfattande målsättningar.

En sådan centralisering av den statliga verksamheten, som alltså skulle bli oundviklig om vi avlövar eller t. o. m. avskaffar länsstyrelserna, skulle också innebära stora svårigheter för den regionala samhällsplaneringen. Kraven på en effektiv och mer omfattande samhällsplanering blir allt starkare. Bakgrunden till detta är bl. a. de stora regionala skillnaderna i samhällsservice och sysselsättning. Näringslivets utbyggnad och förnyelse ställer krav på mark och andra resurser. I takt med samhällsutvecklingen uppstår även andra behov, som reser anspråk på insatser från samhället. Allt detta ställer krav på en aktivare, långsiktigare och mera målinriktad planering. Vi har under 1970-talet förstärkt länsstyrelsernas roll inom länsplaneringen. Därigenom har vi fått bättre möjligheter att samordna samhällsinsatserna inom länet. Om ansvaret för denna verksamhet skulle flyttas över till kommunala organ finns stor risk för att samordningen skulle gå förlorad.

Departement och ämbetsverk skulle då tvingas att i större utsträckning än hittills planera sina insatser på central nivå eller binda upp planeringen med styrande direktiv på ett sätt som kunde leda till bristande flexibilitet och sämre anpassning till lokala förhållanden. Detta vore naturligtvis en olycklig utveckling.

I själva verket är det angeläget för oss i dag att i stället sträva efter en ytterligare decentralisering till länsnivån. Med den förtroendemannastyrelse som länsstyrelsen har sedan 1971 innebär detta också att länsinivånarna får en bättre insyn i den statliga verksamheten och bättre möjligheter att påverka besluten.

Det föreslås ofta i diskussionen – inte minst av centerns företrädare – att ansvaret för länsstyrelsernas uppgifter, främst när det gäller den regionala samhällsplaneringen, skall flyttas över till landstingen. Ett sådant förslag brukar presenteras som om det skulle innebära en demokratisering av länsplaneringen. Jag tror att detta bygger på en felsyn, och vi har från socialdemokratiskt håll inte velat vandra den vägen.

En sådan s. k. länsdemokratisk kompetensöverflyttning av länsplaneringen till landstingen aktualiserar nämligen inte bara frågan om statens inflytande över utvecklingen inom länet utan också relationerna mellan primärkommunerna och landstingen. Rent statsrättsligt skulle den orimliga situationen uppstå att ett regionalt kommunalt organ fick ansvaret för att samordna verksamhet som bedrivs av staten. Regeringens möjligheter att trygga en någorlunda enhetlig samhällspolitik inom givna ekonomiska ramar och för att främja särskilda riksintressen och solidariteten mellan olika landsdelar skulle komma i fara. En ökad central reglering och styrning från statens sida skulle bli nödvändig. Att ge kommunala organ ansvaret för en samordning av uppgifter som bedrivs av statliga organ måste också leda till nya och svårhanterliga kompetensavvägningar.

När det gäller sambandet mellan den kommunala självstyrelsen på regional och lokal nivå har vi varit överens om att se landstingen och primärkommunerna som likaberättigade. Att göra landstingen till ett slags överkommuner med uppgift att i olika avseenden styra utvecklingen inom de enskilda kommunerna har vi velat undvika. En sådan utveckling skulle ju innebära ett

*Den regionala
sambhällsfoervalt-
ningen*

slags centralisering. Beslut skulle flyttas från de förtroendevalda i primärkommunerna till landstingen, dvs. komma på längre avstånd från de berörda människorna. Även de som pläderar för att ge landstingen ansvaret för den regionala samhällsplaneringen brukar värja sig för denna tanke. Men en regional samhällsplanering som är värd namnet måste med nödvändighet i betydande utsträckning bli styrande för de enskilda kommunerna. I annat fall avskaffar vi ju planeringen i dess egentliga mening. Med ett landstingskommunalt huvudmannaskap – det kommer vi inte ifrån – ges den styrande funktionen till landstingen. Och konsekvensen skulle som sagt dessutom bli att de statliga centrala myndigheterna tvingades till mer kontroll och styrning över planeringsarbetet. Den här utvecklingen är enligt min mening oroande. En mängd delbeslut av detta slag kan leda till en situation som ingen önskar. Man riskerar att konsekvenserna blir omöjliga att överblicka, och resultatet kan totalt sett bli att den kommunala demokratin på primärkommunal nivå urholkas samtidigt som statsmakternas möjligheter att övergripande ansvara för samhällsutvecklingen försvagas. Det är för att undvika en sådan här utveckling som vi måste slå vakt om den statliga länsförvaltningen och se till att den ges en sådan organisation att människorna i länet kan påverka sin situation utan att statens möjligheter – för att använda regeringsformens formulering – ”att styra riket” allvarligt försämras.

Herr talman! Det är mot denna bakgrund som vi i vår motion föreslagit att de pågående utredningar som arbetar med den regionala samhällsförvaltningen skall sammanföras till en. Om den regionala samhällsförvaltningen skall fortsätta att utredas, vilket i och för sig kunde vara onödigt då vi redan fastlagt en väl fungerande uppgiftsfördelning, så bör åtminstone det kravet ställas att en samlad syn på dessa för vårt samhälle så viktiga frågor kommer till stånd. En mängd delbeslut i frågorna – några har redan fattats, andra kommer upp under innevarande riksdag och återigen andra förbereds i de tre utredningar som jag redan omnämnt – kan sammantaget leda till en situation som ingen av oss vill ha. Dessa delbeslut kan leda till att den kommunala demokratin på primärkommunal nivå urholkas samtidigt som statsmakternas möjligheter att övergripande ansvara för samhällsutvecklingen försvagas. Det borde vara ett minimikrav även för utskottsmajoriteten att det som sker på detta område sker med inbördes samband och i en samlad bedömning. I förhoppning att i varje fall den borgerliga riksdagsmajoriteten skall inse detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid utskottsbe-
tänkandet.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Efter Hans Gustafssons utläggning om de faror som enligt hans mening hotar riket skall jag återföra diskussionen till den sakfråga vi har att behandla i dag.

Det konkreta kravet i att-satsen i den motion och i den reservation, som Hans Gustafsson här pläderat för, är en samordning av arbetet inom tre statliga utredningar, nämligen decentraliseringsutredningen, länsdemokratikommittén och utredningen om länsstyrelsernas planeringsavdelningar och

administrativa enheter m. m., den s. k. OPAL-utredningen.

Det är i sig ett föga sensationellt krav. Av direktiven till de här nämnda utredningarna framgår att de är direkt ålagda att samråda med andra, angränsande utredningar. I direktiven till länsdemokratikommittén uttrycks det på det sättet, att kommittén under arbetets gång skall samråda med utredningen om kommunernas ekonomi, sysselsättningsutredningen, decentraliseringsutredningen, OPAL-utredningen och utredningen om länsdomstolarnas ställning. I direktiven till decentraliseringsutredningen finns ett motsvarande åliggande, även om det är formulerat som ett mera generellt påbud för utredningen att samråda med andra utredningar inom angränsande fält. Det här är f. ö. en vanlig metod inom utredningsväsendet, eftersom det mycket ofta finns gränsdragningsproblem mellan olika utredningars arbetsområden.

Nu framgår det emellertid av texten i motionen och reservationen och av Hans Gustafssons anförande att socialdemokraterna vill gå ett steg längre. Man vill avskaffa de tre nämnda utredningarna och ersätta dem med en ny. Det är denna omstöpning som utskottet inte vill biträda. Utskottet har inte funnit att det finns sakliga skäl för en sådan omläggning, med hänsyn till de berörda utredningarnas inriktning och arbetsområden.

Ett viktigt skäl för utskottets bedömning är vidare arbetsläget i utredningarna. De har nämligen kommit långt på väg i sitt arbete. Enligt vad utskottet inhämtat kommer länsdemokratikommittén att avlämna ett första delbetänkande redan i vår. Decentraliseringsutredningen har redan presterat sex delbetänkanden och planerar att komma med ett principbetänkande nu i vår.

Det rör sig således om utredningar som ligger långt framme i sitt arbete. Att i det läget gå in och stoppa de här utredningarna skulle vara minst sagt underligt. Det skulle innebära att vi stoppade praktiskt taget färdiga betänkanden och slog sönder planeringen för det fortsatta arbetet. Det kan inte vara en rationell ordning.

Om man vill söka efter förklaringar till det socialdemokratiska förslaget så kan man tänka sig att det finns två. Den ena skulle vara att man tycker illa om såväl decentralisering som länsdemokrati – att man tycker illa om det senare har vi ju fått höra – och för den skull vill förhindra att utredningarna utarbetar konstruktiva förslag inom en nära framtid. Den andra förklaringen är att socialdemokraterna vill ha ett tillfälle att göra vissa allmänna deklARATIONER och för den skull har sökt efter en kläm att nödtorftigt hänga upp dessa allmänna deklARATIONER på. Båda dessa förklaringar äger, som jag har förstått av Hans Gustafssons anförande, sin giltighet.

Den centralistiska preferensen är påtaglig i den socialistiska doktrinen världen över, och det är naturligtvis ingen tillfällighet att detta i vårt land också återspeglas i olika ställningstaganden, bl. a. i socialdemokraternas mångåriga och sega motstånd mot en vidgad länsdemokrati. För oss som vill verka för decentralisering och ökat folkligt inflytande över besluten även på det regionala planet, är det däremot synnerligen angeläget att utredningsarbetet om länsdemokratien kan drivas vidare utan onödigt dröjsmål.

Vad gäller de mångordiga utläggningarna i motionen, reservationen och Hans Gustafssons anförande, så tror jag kammaren håller mig räkning för om jag inte går in i någon detaljerad polemik. Dels har dessa utläggningar till stora delar inte alls med ärendet att göra, dels har vi upprepade gånger haft långa meningsutbyten över de teman det gäller. De senaste debatterna ägde rum den 1 december 1976 och den 15 mars 1977. Jag hänvisar till dessa debatter.

Jag skall bara kortfattat beröra ett par saker i reservationen som Hans Gustafsson också var inne på och som socialdemokraterna ständigt anför mot en vidgad länsdemokrati.

Det ena är försöken att skrämman kommunerna med påståendet att landstingen skulle bli något slags överkommuner och att den primärkommunala kompetensen därmed skulle beskäras. Det finns självfallet inga ambitioner i den riktningen från vår sida, tvärtom. Vi har alltid strävat efter att förstärka den kommunala självstyrelsen på primärkommunal nivå. Det kommer vi att fortsätta med, och det betonas också i direktiven till länsdemokratikommittén. Det finns ingen motsättning mellan den målsättningen och målsättningen att förstärka den demokratiska självstyrelsen även på det regionala planet. Den primärkommunala självstyrelsen blir på intet sätt mindre genom att landstingens befogenheter ökar i vad gäller handläggningen av frågor som under alla förhållanden måste avgöras regionalt.

Det andra spöke som socialdemokraterna försöker skrämman med när länsdemokratin kommer på tal är att vidgad länsdemokrati innebär federalism – sådana tankegångar finns med i reservationen, och Hans Gustafsson var också inne på dem i sitt anförande. Det är naturligtvis den skrivandes eller den talandes ensak att lägga in vad han vill i de begrepp han använder. Med den betydelse som socialdemokraterna såvitt jag kan förstå lägger in i begreppet federalism så innebär den kommunala självstyrelse som nu tillkommer primärkommunerna federalism. Men en sådan användning av begreppet strider onckligen mot det etablerade språkbruket. Enligt detta är nämligen en federation en sammanslutning av stater, där centralmakten inte har rättighet att t.ex. lagstifta inom vissa områden. Hur omfattande dessa områden är varierar från federation till federation. Det är stor skillnad mellan t.ex. USA och Västtyskland härvidlag.

Men en ordning som man har i t.ex. dessa länder har ingen förordat. Ingen har föreslagit att riksdagen skulle fråntas sin övergripande lagstiftningsrätt. Det socialdemokraterna ägnar sig åt i sin kamp mot federalism är således en märklig form av skuggboxning, där man ivrigt fajtas mot skuggorna i sin egen föreställningsvärld.

Det är således, herr talman, inte fråga om att avskaffa vare sig kommunerna eller staten. Vad det däremot är fråga om är att låta de demokratiska principer som gäller i stat och kommun få ökad tillämpning även på den regionala nivån.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Torsdagen den
13 april 1978

*Den regionala
sambhällsförvalt-
ningen*

HANS GUSTAFSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner behov av att instämna i Bertil Fiskesjös antagande att kammaren skulle hålla honom räkning för att han inte gick djupare in i ämnet. Han berörde dock två speciella frågor, och då vill jag mycket kortfattat anknyta till dem.

Den ena gällde om landstingen skulle komma att bli en överkommun för primärkommunerna. Till det sade Bertil Fiskesjö: Vi har aldrig haft några sådana ambitioner. Jag har heller aldrig ansett att ni har haft det. Jag anförde att den allmänna luddighet som breder ut sig genom centerns agerande när det gäller regionalpolitiken leder till detta, och jag påstod inte att det i och för sig är ett önskemål från er sida.

Om Bertil Fiskesjö tar kontakt med primärkommunerna, så skall han konstatera att det finns en utbredd oro för en sådan utveckling. Och om Bertil Fiskesjö ville läsa vad som står i länsstyrelseinstruktionen om länsstyrelsens uppgifter och överföra det i större eller mindre delar på landstingen, då tror jag inte att han skulle kunna undvika att konstatera att ett överförande av dessa uppgifter till landstingen leder till att dessa etablerar sig som huvudkommuner. Jag skall gärna återkomma i en senare replik och läsa upp vad som i det avseendet står i länsstyrelseinstruktionen för Bertil Fiskesjö, om han inte har detta aktuellt för sig.

Den andra frågan som Bertil Fiskesjö tog upp gällde att socialdemokraterna vill skrämja med att det skulle bli en federalism om man utvecklade det han kallar länsdemokrati. Han sade att det inte alls var fråga om att ta bort riksdagens möjligheter att stifta lag på det här området. Jag är väl medveten om att man kan lägga in olika meningar i begreppet federalism, och Bertil Fiskesjö uppmärksammade kanske att jag påpekade att man kan säga att förslaget leder hän mot *ett slags* federalism. Federalism i det här sammanhanget behöver emellertid inte bara ta sig uttryck i att landstingen övertar en lagstiftningsrätt som tidigare åvilat parlamentet. Det finns väldigt många andra möjligheter för landstingen att styra utvecklingen, t.ex. via planeringsåtgärder och på många andra sätt, som leder hän emot att landstingen och därmed landstingsområdena får en sorts självstyrelse vid sidan om den lagstiftningsmakt som åvilar riksdagen. Det var detta vi ville påpeka i vår reservation.

Till sist: Bertil Fiskesjö sade att faran med vårt förslag ligger däri, att man slår sönder de pågående utredningarna, som redan är långt komna. Till detta vill jag säga att faran ligger i att dessa utredningar har blivit tillsatta.

BERTIL FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Vad beträffar tillsättandet av dessa tre utredningar vill jag påminna om att Hans Gustafsson såsom ansvarigt statsråd tillsatte decentraliseringsutredningen, OPAL-utredningen och utredningen om den regionala samhällsplaneringens huvudmannaskap. Den sistnämnda utredningen byttes av den tillträdande regeringen hösten 1976 ut mot länsdemokrati-kommittén. När Hans Gustafsson tillsatte de tre utredningarna var det tydligen högsta visdom. Men när vi nu ett par år efteråt fortfarande har tre

utredningar, är det fel trots att dessa utredningar är långt komna med sitt arbete. En insikt om hur det borde vara har således kommit efter regerings-skiftet, låt vara att denna insikt har mognat fram med ett och ett halvt års fördröjning. Om Hans Gustafsson ansåg att det var bättre med en utredning i stället för tre, kan man fråga sig varför han inte såsom ansvarigt statsråd följde sin inre övertygelse.

Det är nog under alla omständigheter ganska fåfängt att skrämma kommunerna med landstingen. I varje fall har jag aldrig träffat någon kommunalman, som har känt skräck inför landstinget. I många fall finns f. ö. ett direkt personsamband. Däremot träffar jag ofta kommunalmän, som känner en viss bävan inför de beslut som vi fattar i denna kammare. Riksdagen beslutar om allehanda ting, som kommunerna får äran och mödan att genomföra och oftast även skrapa fram pengar till.

Federalismen har utretts i alla möjliga sammanhang. Jag kan läsa upp vad länsdemokratiutredningen efter noggrant övervägande kom fram till 1968. I dess betänkande på s. 264 står: "Det främsta hindret för en demokratisering av länsförvaltningen genom överförande av väsentliga nya förvaltningsupp-gifter till landstingen har i den offentliga diskussionen anförts vara riskerna för en utveckling i federalistisk riktning. Länsdemokratiutredningen har undersökt det berättigade i sådana farhågor och funnit att de saknar grund."

HANS GUSTAFSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Bertil Fiskesjö påpekade att de tre utredningar som vi har talat om tillsattes under min tid såsom kommunminister. Det är sant. Delvis tillsattes de på beställning av riksdagen och det utskott där Bertil Fiskesjö satt. Men det som är att bemärka i sammanhanget, Bertil Fiskesjö, är att de tillsattes med helt andra direktiv än dem som de nu har. Med de direktiv som förelåg vid den tidpunkten var inte riskerna särskilt stora för att man skulle etablera landstinget såsom en överkommun, att man skulle åstadkomma ett slags federalism eller att samordningen och översynen av frågorna skulle kunna leda till att ett logiskt uppbyggt förvaltningsssystem bröts sönder.

Bara en av utredningarna finns kvar med oförändrade direktiv, nämligen OPAL-utredningen. Decentraliseringsutredningen hade en helt annan utformning vid den tidpunkten än den har f. n. Dessutom har under tiden tillsatts ytterligare en utredning med förändrade direktiv, vilken redan har framlagt förslag på riksdagens bord. Därför tror jag att parallellen med utredningarnas avsikter och innehåll inte är särskilt hållbar.

När Bertil Fiskesjö påstår att han aldrig har träffat någon kommunalman som känt oro för att landstinget skulle kunna komma att etableras såsom en överkommun, måste jag säga att det är förvånande att Bertil Fiskesjö har lyckats undvika alla de kommunalmän, som bär på oron för dessa tankar. De är lätta att hitta, det är jag alldeles övertygad om. Om Bertil Fiskesjö vill tala t. ex. med dem som sitter i Kommunförbundets styrelse så skall han hitta dem där. Vill han inte träffa dem där, så kan han ta del av kommunernas remissyttranden över länsdemokratiutredningen. Övervägande delen av alla

Torsdagen den
13 april 1978

*Den regionala
samhällsförvalt-
ningen*

kommuner uttalade sin oro för att flytta över länsplaneringen till landstingen från den organisation som vi nu har.

Vad sedan gäller frågan om federalism eller inte vill jag säga att det är inte särskilt intressant i sammanhanget att redovisa vad länsdemokratiutredningen sade 1968, för tio år sedan. Det har skett så väldiga förändringar på samhällsplaneringens område att det konstaterande som den utredningen gjorde 1968 saknar aktualitet i den situation vi befinner oss i när det gäller samhällsfrågorna över huvud taget. Dessutom ledde utredningens slutsats heller aldrig fram till något regeringsförslag.

BERTIL FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Vad gäller det sista Hans Gustafsson tog upp nu så är det att beklaga att länsdemokratiutredningens intentioner inte fullföljts. Om det hade funnits en vilja hos den dåvarande majoriteten att börja realisera det principprogram som länsdemokratiutredningen på sin tid drog upp, då hade vi för länge sedan haft hela den här frågan ur världen. Vad som hänt under alla dessa år är ju att socialdemokraterna tjurigt har satt sig på bakhausorna.

Så ett par ord om samordningen av utredningar, innehållet i utredningsdirektiv och liknande. Om man jämför de båda utredningarna om den regionala samhällsförvaltningens ställning så finner man vissa skillnader mellan de direktiv som Hans Gustafsson gav och de direktiv som den nuvarande kommunministern har givit. Men – och det ber jag Hans Gustafsson observera – den utredning som Hans Gustafsson själv tillsatte byggde på en reservation i konstitutionsutskottet, där de tankegångar som vi länge har slagits för kom till uttryck. Om den utredningen hade fått fortsätta, hade den mycket väl kunnat komma fram till förslag som inneburit en förstärkning av landstingens ställning som demokratiska regionala organ.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Vi har i Sverige en enhetligt statlig förvaltning på riksplanet och en näst intill enhetligt kommunal förvaltning på den lokala nivån men en kluven förvaltning på länsplanet. Det är en klyvning som är historiskt betingad. Vad vi i dag diskuterar är hur den regionala samhällsförvaltningen skall se ut i framtiden.

Under senare decennier har såväl länsstyrelsen som landstinget fått kraftigt vidgade uppgifter. Länsstyrelsens arbetsfält har vuxit bl. a. genom att den offentliga kontrollen skärpts på en rad väsentliga samhällsområden och de statliga ämbetsverken fått allt större behov av verksamhet på regional nivå. Landstingens utveckling har främst betingats av den massiva expansionen av insatserna inom sjukvården.

Under denna process har karaktärsskillnaden mellan länsstyrelse och landsting försvagats. Länsstyrelsen är visserligen ett statligt organ, men alla ledamöter av dess högsta beslutande instans utom ordföranden tillsätts numera av landstinget. Landstinget är liksom förr ett kommunalt organ, men dess verksamhet har alltmer kommit att styras och vägledas av statliga

normer. Många människor har i dag en oklar föreställning om skillnaderna mellan de båda organen.

Frågan är då om det på sikt är lönt att upprätthålla två stora offentliga organisationer på länsnivån. Förslag har framförts om att låta landstinget bli det dominerande eller rent av enda organet. Det finns också tankar på att hos landstingen bygga upp en parallell kompetens för en del av de uppgifter som f. n. sorterar under länsstyrelserna. En utveckling i den riktningen kan redan skönjas på sina håll, t. ex. i Stockholms län.

Mot en så långtgående dominans för det regionala inflytandet finns det emellertid starka skäl. Det kommer även i framtiden att behövas instanser på länsnivån som i huvudsak verkställer statliga beslut eller utför statliga bevakningsuppgifter. Ansträngningarna att decentralisera uppgifter från den centrala nivån kan komma att öka omfånget av sådana uppgifter. Samtidigt är det önskvärt att folkvalda företrädare för länens invånare får bära ett vidgat ansvar för de beslut som rör den egna regionen. Därav följer också att vi måste godta ett samhälle, där åsiktskillnader mellan de olika länen får ett starkare genomslag i den praktiska politiken än vad som f. n. accepteras. Men någon kantonisering eller något "delstatssystem" är inte förenligt med vår samhällssyn. En sådan klyvning skulle kunna leda till betydande ekonomiska och sociala klyftor mellan landets olika delar.

Från dessa utgångspunkter är en sammansmältning av länsstyrelse och landsting att föredra framför en expansion av landstinget på länsstyrelsens bekostnad. Vid en sådan sammansmältning är det givetvis nödvändigt att finna former som medger en lämplig avvägning mellan statligt inflytande och folklig självstyrelse. För vissa länsfunktioner är det ändamålsenligt att bibehålla en tämligen fast knytning av den regionala verksamheten till de centrala ämbetsverken och till departementen medan det för andra funktioner är naturligt att skapa ett stort manöverutrymme för egna initiativ. Det bör också vara möjligt att bibehålla det inslag av expertrepresentation i sådana organ, där det visar sig värdefullt, t. ex. i vissa länsnämnder.

En sammansmältning av länsstyrelse och landsting bör i vissa avseenden möjliggöra förenklingar och avveckling av dubbelarbete. Det förefaller t. ex. onödigt att bevara två styrande organ som är tillsatta av landstinget efter praktiskt taget samma metoder. I en framtida, integrerad regional självstyrelse skulle det beslutande organet kunna kallas landsting eller möjligen länsfullmäktige och det verkställande organet skulle kunna heta just länsstyrelse. De nuvarande länsdomstolarna håller som bekant på att få en självständig ställning utanför länsstyrelsen. Vad tjänsteorganisationen i övrigt beträffar måste det givetvis skapas garantier för att de i lag reglerade funktionerna skall kunna utföras med det ansvar och den oväld som i dag präglar arbetet i de regionala organen.

Jag skall till sist ta upp ett argument mot vidgad länsdemokrati, som ofta framförs från socialdemokratisk sida och som också berörs i den reservation som Hans Gustafsson hade godheten att i långa stycken läsa upp. Man påminner om att landsting och primärkommuner enligt nu gängse doktrin betraktas som likvärdiga och frågar, om inte en utveckling mot vidgad

Torsdagen den
13 april 1978

*Den regionala
samhällsförvalt-
ningen*

länsdemokrati skulle få till följd att detta likaberättigande upphävdes. Landstinget skulle bli ett slags överkommun. Enligt min mening är detta ett resonemang som fördunklar problemet. Genom att spela ut kommun och landsting mot varandra pläderar socialdemokraterna för en ordning som inte ger vare sig kommun eller landsting ökat inflytande utan i stället lägger kontrollen hos länsstyrelsen.

Jag menar att vi efter demokratins genombrott inte har så stor anledning att göra en skarp åtskillnad mellan staten och kommunerna som mellan olika former av politisk gemenskap. Staten är också ett slags kommun, och ställer man den i relation till enheterna på lägre nivåer, blir den naturligtvis en "överkommun". Att det i ett system med olika plan blir organ på den ena nivån som prövar beslut av organ på den andra nivån är helt oundgängligt, och om det är en länsstyrelse enligt nuvarande modell som övar den tillsyn som behövs eller ett integrerat regionalt organ av den typ som jag här talat om kan inte vara någon avgörande fråga.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Daniel Tarschys säger att vi har en statlig förvaltning och en kommunal förvaltning som är tämligen enhetliga men att vi har en kluven regional förvaltning. Det är ju riktigt, men det finns också goda skäl för att så är förhållandet. Att vi har en enhetlig statlig förvaltning på riksplanet är naturligt i och för sig, eftersom vi där inte har någon kommunal förvaltning. Att vi har en enhetlig kommunal förvaltning på det primärkommunala planet är lika naturligt, eftersom vi där inte har någon statlig lokal verksamhet. Men det är därför lika naturligt att vi har två organ på det regionala planet, eftersom vi där har både en kommunal verksamhet och en statlig regionaliserad verksamhet.

Problemet skulle vara mycket enkelt, om vi kom överens om att primärkommunerna handlägger kommunala frågor på det lokala planet, landstingen handlägger kommunala frågor på det regionala planet och länsstyrelserna handlägger statliga frågor på det regionala planet. Det är ju det frågan gäller. Och vi har aldrig motsatt oss att kommunalisera statlig verksamhet. Vad vi har motsatt oss – och fortfarande motsätter oss – är att ett kommunalt organ, dvs. landstinget, skall ta över och svara för samordning och planering av en statlig verksamhet. Vi har i och för sig inte haft särskilt mycket att erinra mot att kommunalisera den statliga verksamheten.

Nå, varför kommunaliserar man nu inte all statlig verksamhet på det regionala planet? Jo, av det skälet att den statliga verksamheten tillhör ämbetsverken, och man skulle inte kunna kommunalisera den verksamheten utan att ämbetsverken skulle omgärda handläggningen med detaljerade regler för att tillgodose ämbetsverkens intressen.

Ett annat skäl är att det på det regionala planet finns verksamheter – det tror jag att de flesta av oss är överens om – som inte kan kommunaliseras därför att de har ett t.o.m. över länsgränserna övergripande verksamhetsområde. Det gäller t.ex. arbetsmarknadspolitiken, vägpolitiken och liknande. Där har vi på det regionala planet systemet med dubbla nivåer.

Sedan vet jag inte om jag missförstod Daniel Tarschys när han i slutet av sitt anförande tog upp risken för att landstingen etablerar sig som en överkommun. Jag fattade det så att Daniel Tarschys menade att det inte skulle vara någon särskild risk med att landstingen etablerade sig som överkommun över primärkommunerna. Om det är den uppfattningen som Daniel Tarschys här för till torgs – och då missförstår jag inte med avsikt – att det inte spelar någon roll att landstingen etablerar sig som överkommuner, då blir den logiska slutsatsen att det inte har någon betydelse att man gör denna organisationsförändring. Men det är ju ett fastslaget organisationssystem som det har rått stor enighet om att landsting och primärkommun är två jämbördiga kommunenheter. Om man läser vilka uppgifter länsstyrelserna har i dag framgår det tydligt, att om de skulle samordna de uppgifterna skulle landstingen bli överkommuner över primärkommunerna. Och om det då skall göras skäl för beteckningen planering och samordning, så måste det ju också någon gång kunna fattas beslut och re-beslut från landstingens sida som sträcker sig över primärkommunerna.

Om vi läser i länsstyrelseinstruktionen finner vi att länsstyrelsen handlägger sådana frågor som den regionalpolitiska planeringen, plan- och byggnadsväsendet, fastighetsregistreringen, naturvården, miljöskyddet, livsmedelskontrollen, kulturminnesvården osv. Det är klart att landstingen måste fatta beslut inom dessa områden och att de besluten blir styrande för primärkommunerna. I den meningen etableras landstingen som överkommuner över primärkommunerna, om det över huvud taget skall göras skäl för namnet planering i sammanhanget.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! En gång för inte så länge sedan talade socialdemokraterna mycket om det kommunala sambandet, om samhörigheten mellan stat och kommun. Nu tycks man vilja markera de skarpa gränserna mellan stat och kommun, gränser som har blivit alltmer överspelade av utvecklingen. Vi har i dag i själva verket en mycket stark sammanflätning mellan statliga och kommunala element. I kommunerna är det mycket av verksamheten som är statligt reglerad. Detsamma gäller för landstingen. I länsstyrelserna finns det element av folklig självstyrelse. Hela detta system håller på att glida ihop. Och vi menar att den rimliga utvecklingen måste vara att passera det historiskt givna mönstret och sträva efter en enhetlig demokratisk regional självstyrelse.

Låt mig i 4 punkter ange några principer för den fortsatta utvecklingen.

1. Vi måste gå vidare mot en utvecklad länsdemokrati. Centraliseringen i den svenska offentliga apparaten är alltför stark. Vi måste ge utrymme åt ett vidgat folkligt inflytande och ansvarstagande för den regionala utvecklingen och därmed också åt en vidgad regional självstyrelse. Hela landet behöver inte stöpas i en enda form. Ett större spelrum för regionala initiativ och regionala variationer kan ge impulser till en värdefull förnyelse.

2. Vi måste även i framtiden vidmakthålla ett betydande mått av statligt reglerad verksamhet på regional och lokal nivå. På en rad väsentliga områden

*Den regionala
sambhällsförvalt-
ningen*

är enhetlighet och likformighet oundgängliga värden. Regering och riksdag måste även i framtiden bära det yttersta ansvaret för samhällsplaneringens ramar.

3. Ingenting säger att den regionalt styrda och den centralt styrda verksamheten behöver inrymmas i olika organisationer. På kommunal nivå har vi redan förenat en hel del av det statligt reglerade arbetet med det arbete som kommunerna bedriver efter sitt eget gottfinnande. Kommunerna är ett bevis för att statlig myndighetsutövning och folklig självstyrelse låter sig sammanföras. På regional nivå upprätthåller vi än så länge olika organisationer: å ena sidan länsstyrelsen, ett statligt organ med vissa inslag av regional självstyrelse, å andra sidan landstinget, ett självstyrelseorgan med vissa inslag av statlig reglering. Detta regionala dubbelkommando har sitt ursprung i ett samhälle, där den moderna demokratin ännu var avlägsen. Nu bör vi ställa in siktet på en enhetlig regional samhällsförvaltning med den avvägning mellan statlig styrning och regional självstyrelse som kan finnas lämplig för vart och ett av de olika områden där dagens länsstyrelse och dagens landsting är verksamma.

4. Vår strävan att decentralisera olika beslutsfunktioner får inte göra halt på den regionala nivån. Vi måste också vidga kommunernas kompetens. Den tillsyn som länsstyrelserna utövar växte i stor utsträckning fram under en epok då kommunerna var små och svaga. I dag har kommunerna bättre förutsättningar att stå på egna ben, och det bör därför noggrant prövas, om de inte kan ta över en del av de funktioner som länsstyrelserna f. n. har. Utvecklingen mot vidgad länsdemokrati får inte leda till en överdimensionering av den regionala nivån.

Vad jag här har skisserat är mål för den långsiktiga utvecklingen. En sammansmältning av länsstyrelse och landsting kommer givetvis att ta många år i anspråk. Den kan förverkligas bara genom partiella reformer, som måste förberedas noggrant, inte minst med hänsyn till den berörda personalen, som givetvis också måste medverka i utvecklingsarbetet. Från den utgångspunkten ser vi inget underligt i att flera utredningar behandlar problem som rör den regionala samhällsförvaltningen. Att nu upplösa dessa utredningar och tillsätta en ny kommitté för att ta itu med alla frågor på en gång förefaller poänglöst, särskilt som minst två av de arbetande utredningarna rätt snart kommer med betänkanden. Det avgörande för reformarbetet är ju inte utredningarnas antal utan den helhetssyn som styr planeringen av nya politiska insatser.

Eftersom reservanternas för ett ganska utförligt resonemang om den regionala samhällsförvaltningen, har jag velat peka på några principer, som för oss framstår som viktiga. Den starkaste kontrasten ligger kanske i själva perspektivet. Reservationen blickar bakåt – den genomsyras av en oro för att den ordning som har byggts upp på något sätt skall ruckas genom den nya regeringens initiativ.

För oss är det naturligare att se framåt. Vi står nu på tröskeln till en period av genomgripande reformer för att utveckla det demokratiska systemet och den offentliga administrationen. Det är ett arbete som vi skall gripa oss an

med stort allvar och med klar blick för de många svåra avvägningar som kommer att krävas. Och vi vill gärna se oss som medlare mellan de ytterlighetsståndpunkter som i dag möter i debatten. Om länsdemokratins mest reservationslösa förkämpar skulle vilja fundera litet mer över värdet av statlig samordning och om länsstyrelsekontrollens varmaste vänner å sin sida skulle vilja reflektera litet mer över den statliga styrningens många begränsningar, borde vi kunna få en bred uppslutning kring en demokratisk och mer tidsenlig organisation av den regionala samhällsförvaltningen.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Framtiden får avgöra vem av oss som ser framåt eller bakåt. Jag tror att även de som ser framåt gör klokt i att hämta erfarenheter från det som redan har skett.

När Daniel Tarschys talar om att man skulle kunna sammanföra lands-tingen och länsstyrelserna till ett gemensamt organ och samtidigt talar om länsdemokrati, så föreställer jag mig ett organ där beslut fattas av dem som är folkvalda ledamöter.

Tror verkligen Daniel Tarschys att vi skulle kunna erhålla en regional utjämning i det här landet enbart genom kommunala beslut? Tror Daniel Tarschys att kommuner och landsting skulle fatta beslut som kunde leda till en regional utjämning? Behöver vi verkligen inte en styrning från statens sida, inte minst när det gäller de regionalpolitiska frågorna, som innebär att vi kan åstadkomma den utjämning vi vill ha men som vi aldrig kommer att få genom kommunala beslut?

Jag tror att jag ännu aldrig i någon demokratisk valförsamling har upplevt att någon ställt sig upp och sagt: Det är väl inte möjligtvis så att det här företaget skulle vilja flytta till ett annat län i stället? Jag tror inte heller att vi kommer att få uppleva detta. Det finns frågor av den karaktär jag redovisat som kräver en övergripande hantering i form av statlig verksamhet och statliga organ. Vad vi vänder oss emot är luddigheten, dvs. att lokala organ skall samordna statlig verksamhet.

Jag kan naturligtvis inte ta upp Daniel Tarschys inlägg till alla delar, men jag vill påpeka ytterligare en sak som Daniel Tarschys berörde. Han talar om att man skall anstränga sig för att decentralisera verksamheten från statlig nivå ner till regional nivå. Jag delar starkt den uppfattningen. Men jag tror att det här vore oklokt att ta bort de organ som man kan delegera till. Det blir ganska svårt att delegera uppgifterna från ämbetsverk och departement om man tagit bort de organ som man skall delegera till.

Vi har redan under en lång tid talat om att vi är ense när det gäller frågan om att kommunalisera statliga uppgifter, och vi bör eftersträva det. Både Daniel Tarschys och jag – om jag nu uppfattar honom rätt – är överens om att det finns uppgifter som är av den karaktären att staten måste handlägga dem. Staten måste då till sitt förfogande ha regionala statliga organ.

Torsdagen den
13 april 1978

*Den regionala
sambhällsförvalt-
ningen*

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Hans Gustafsson ser väldigt statistiskt på detta problem. Han ser bakåt och konstaterar att vi har en förvaltning med två delar på den regionala nivån, en statlig och en kommunal. Han gör en skarp åtskillnad mellan dessa båda delar, men ser inte att utvecklingen i stor utsträckning har flätat samman dessa funktioner.

Se på den kommunala nivån. Där har vi en förvaltning som till stor del är styrd genom statliga regler. Skulle vi också på den lokala nivån behöva en statlig förvaltning? Ja, om man drar ut konsekvenserna av Hans Gustafssons resonemang så skulle vi behöva det. Den kommunala nivån bevisar att man kan förena folklig självstyrelse med statligt reglerad verksamhet. Det finns ingen anledning att tro att man inte skulle kunna göra det också på den regionala nivån. Det finns ingen anledning att anse att det statligt reglerade arbetet och självstyrelsen måste inrymmas i olika organisationer. Dagens verklighet i kommunerna är i själva verket en dementi av den föreställningen.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag är mycket tacksam för att Daniel Tarschys till slut bekräftade vad vi redan har sagt på vår sida, nämligen att om man avskaffar länsstyrelserna och lägger deras statliga uppgifter på landstingen, leder det till att staten detaljreglerar hur verksamheten skall bedrivas inom dessa organ.

Då säger Daniel Tarschys att vi ju på kommunal nivå har det så ordnat att staten genom att använda sin normgivningsmakt och sin lagstiftningsmakt har dragit upp noggranna gränser för hur kommunerna skall handlägga sina uppgifter. Ja, det är precis detta som vi har sagt! Om man går över till att lägga hanteringen av statliga uppgifter, dvs. ämbetsverkens och departementens uppgifter, på landstingen, måste det ske genom att man då använder sin normgivningsmakt och hårt detaljstyr verksamheten i detta organ. Men det kan inte vara till gagn för demokratin! Det gör inte skäl för begreppet länsdemokrati, utan det blir ju statliga förvaltningsorgan på det regionala planet som i så fall handlägger den verksamheten.

Sedan säger Daniel Tarschys att detta går bra på kommunal nivå. Javisst! Men har inte Daniel Tarschys uppmärksammat att kommunerna inte fattar beslut som innebär samordning för andra kommuner? Skillnaden är att det regionala organet skall fatta beslut som är styrande och samordnande för andra kommunala enheter, och det sker ju inte i kommunerna – kommunerna fattar besluten för sin egen del.

Vi talar om att man etablerar en överkommun just därför att man där skall fatta beslut som blir bindande för delarna i landstinget, men den situationen befinner sig inte primärkommunerna i.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Vi har här talat om vem som blickar bakåt och vem som blickar framåt. Jag tror för min del att Hans Gustafsson har ett visst behov av

att blicka bakåt i protokollet för att se vad jag verkligen har sagt. – Sedan ser jag fram emot en ny och intressant diskussion med Hans Gustafsson på den grunden.

Nr 119

Torsdagen den
13 april 1978

Skatt på charterresor

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Hilding Johansson m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hans Gustafsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 33 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Hilding Johansson m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hans Gustafsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 158
Nej – 136
Avstår – 10

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1977/78:34 med anledning av motioner angående omröstningsregler vid lekmanamedverkan i statliga styrelser m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Skatt på charterresor

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1977/78:45 med anledning av propositionen 1977/78:98 med förslag till lag om skatt på vissa resor, m. m. jämte motioner.

Regeringen (budgetdepartementet) hade i propositionen 1977/78:98 föreslagit att riksdagen skulle anta vid propositionen följande förslag till

1. lag om skatt på vissa resor.

*Skatt på charter-
resor*

2. lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69),
3. lag om ändring i lagen (1971:1072) om förmånsberättigade skattefordringar.

I propositionen hade föreslagits, i enlighet med vad som aviserades i budgetpropositionen, att en skatt infördes på charterresor med flyg till utlandet. Skatten hade föreslagits utgå med 100 kronor per passagerare. För barn under 12 år skulle ingen skatt utgå.

De nya reglerna hade föreslagits träda i kraft den 1 maj 1978 och gälla för resor som påbörjades efter ikraftträdandet och som hade beställts den 1 mars 1978 eller senare.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1977/78:1765 av Nils Hjorth m. fl. (s),

1977/78:1766 av Margot Håkansson (fp) och Elver Jonsson (fp),

1977/78:1769 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställts

1. att riksdagen beslutade avslå propositionen 1977/78:98,
2. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag till skatt på utlandsresor, utgående i procent av resekostnaden, dock att skatteuttaget maximerades till 600 kr. per resa och att ingen skatt skulle utgå för barn under 16 år,

1977/78:1774 av Ingrid Sundberg (m) och

1977/78:1775 av Erik Wärnberg m. fl. (s).

Utskottet hemställde

1. beträffande reseskattens principiella utformning att riksdagen med avslag på

a) motionen 1977/78:1769,

b) motionen 1977/78:1765

godkände den i propositionen 1977/78:98 föreslagna utformningen,

2. beträffande undantag från beskattningen att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1977/78:1766,

b) motionen 1977/78:1774,

c) motionen 1977/78:1775, yrkandet 1,

i den mån motionerna inte kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och godkänna förslagen i propositionen i motsvarande delar,

3. beträffande åtgärder till stöd för Sturups flygplats att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1775, yrkandet 2 i denna del, i den mån yrkandet inte var besvarat genom vad utskottet anfört,

4. beträffande beredningen av propositioner att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1775, yrkandet 2 i denna del,

5. beträffande författningsförslagen att riksdagen skulle anta de vid propositionen fogade förslagen till

a) lag om skatt på vissa resor med de ändringarna att

dels 2 och 9 §§ skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande

bl. a. att förutom passagerare som enligt charterbestämmelserna ägde flyga gratis även den personal som var anställd hos den som förmedlade resor skulle undantas från beskattningen, om den inte behövde betala sina charterresor,

dels ikraftträdandebestämmelserna skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att skatt skulle utgå på alla resor som anträdde fr. o. m. den 1 november 1978, oavsett när resan beställts,

b) lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69),

c) lag om ändring i lagen (1971:1072) om förmånsberättigade skattefordringar m. m.

NILS HJORTH (s):

Herr talman! När luftfartsverket i maj förra året föreslog regeringen införandet av en särskild avgift på charterresor för att hjälpa upp verkets ekonomiska situation, kunde det inte drömma om att i stället få en charterskatt som avsevärt kommer att försämra verkets konkurrenssituation och därmed även dess ekonomi.

En avgift i storleksordningen 40 kr. per charterpassagerare skulle göra det möjligt för luftfartsverket att för budgetåret 1978/79 lämna stat och kommuner ränta på nedlagt kapital motsvarande ca 40 % av full ersättning i stället för beräknade 15 %.

Nu är detta inte möjligt genom det nya skatteförslaget – och inte nog med detta. Man riskerar också att få en överströmning av charterresande från Sturup till Kastrup. Genom stimulansåtgärder i form av rabatter och bonus har man på några få år lyckats öka chartertrafiken på Sturup med ca 90 000 resenärer, innebärande en merintäkt på drygt 11 milj. kr. per år. Det har alltså varit en glädjande utveckling. En enkätundersökning bland allmänheten som luftfartsverket lät utföra 1975 visade att en stor majoritet föredrog Sturup som avreseflygplats framför Kastrup. På grund av de något högre flygplatskostnaderna på Sturup förlade emellertid researrangörerna större delen av reseutbudet till Kastrup. De nämnda stimulansåtgärderna, som utjämnade kostnadsskillnaderna, ledde till den omfördelning av reseutbudet som allmänheten önskade.

Den föreslagna utformningen av reseskatten på 100 kr. per passagerare blir inte konkurrensneutral utan kommer att medföra fördelar för researrangörer i Sverige som säljer flygresor till resenärer i Sydsverige med avresa från Kastrup. Det skulle enligt luftfartsverkets beräkningar medföra att staten går miste om ca 25 milj. kr. genom minskade intäkter och uteblivna skatteinkomster.

Enligt Veckans Affärer överväger reseföretagen åtgärder för överföring av sydsvenska passagerare i specialbussar till Kastrup. Att resefrekvensen från Sturup med den föreslagna utformningen av reseskatten kommer att minska torde vara ställt utom allt tvivel.

Charterskatten i Danmark är endast 50 danska eller 40 svenska kronor och således förmånligare än den tänkta charterskatten i vårt land. Ett bättre sätt för att motverka detta vore att skatten togs ut av den som sålde charterresan i

Torsdagen den
13 april 1978

*Skatt på charter-
resor*

stället för av flygbolaget med avresa från svensk flygplats.

I vår motion nr 1765 med en lång rad undertecknare har vi föreslagit den utformningen att en reseskatt med 60 kr. och en särskild charterpassageraravgift på 40 kr. tas ut. Visserligen blir beloppet även i det fallet 100 kr. tillsammans, men det ger luftfartsverket möjlighet till ökad rabatterning för att stimulera reseföretagen att även fortsättningsvis och i ökad utsträckning använda Sturup som avreseflygplats.

Trafikutskottet har vid två tillfällen uttalat sin oro inför den föreslagna charterskatten. I sitt betänkande avseende utgifterna på kapitalbudgeten och motioner i frågan betonade utskottet enhälligt vikten av att konkurrensförhållandena för Sturups flygplats ej försämras. Man ansåg det vidare angeläget att åtgärder vidtas, så att en snedvridning av konkurrensläget för Sturup ej blir följden.

Trafikutskottet upprepar dessa sina farhågor i sitt yttrande till skatteutskottet över den föreliggande propositionen. Det är av vikt, säger man i yttrandet, att den föreslagna skatten ej leder till en överströmning av passagerare från Sturup till Kastrup. Detta synes, som motionärerna framhåller, kunna leda till en fördyring för charterresenärerna utan motsvarande intäkt för luftfartsverket, fortsätter utskottet. Den föreslagna skatten bör därför ges en sådan utformning att den ej medför snedvridande effekter av den art som nu angivits, eller att i vart fall sådana effekter i möjligaste mån elimineras. Utskottet finner det för sin del angeläget att nu anförda synpunkter beaktas vid skatteutskottets prövning av ärendet.

Det var en klar fingervisning till skatteutskottet att ändra den av regeringen föreslagna skattekonstruktionen. Den chansen tog man tyvärr inte. Man talar i stället om en så långt möjligt likformig nordisk lugstiftning på detta område, som om nu någon på allvar skulle tro att danskarna skulle höja sin charterskatt i nivå med den svenska. Så dumma är de inte i Danmark. Det är endast fromma förhoppningar från utskottets sida. Slutligen räddar sig utskottet med att förvänta att regeringen med största uppmärksamhet följer verkningarna av reseskatten för Sturups vidkommande och skyndsamt vidtar åtgärder för att eliminera konkurrensnedvridningar till flygplatsens nackdel.

Det är så dags då, när skadan redan är skedd. Det införda bonussystemet är så upplagt att det ger bonus till researrangörer vid trafikökning på Sturup. Skall man då först avvakta en återströmning av passagerare till Kastrup och sedan betala en gång till för att få dem tillbaka? Det verkar absurt.

Till saken hör att både ledamöter i skatteutskottet och andra anser att den av oss motionärer föreslagna lösningen är bättre än propositionens. Av hänsyn till de förväntade skatteintäkterna har man dock inte velat gå emot propositionen. Vad är det för mening att genomföra förslaget, om man inte tror på dess positiva effekter och att det ger så stora inkomster som beräknat?

Jag vet också att man i kommunikationsdepartementet med kommunikationsministern i spetsen inte tycker om charterskatten men att man fått ge sig för budgetdepartementet. Detta bekräftas också av Veckans Affärers intervju

med Bo Turesson. Där säger kommunikationsministern mot bakgrund av luftfartsverkets beräknade intäktsminskningar, att det är självklart att regeringen måste vara beredd att ompröva en skatt som ger en motsatt effekt än den som var avsedd. Regeringen måste i ett sådant läge också slå vakt om Sturup. Flygplatsen har haft en glädjande utveckling på chartersidan, och den bör inte brytas. Sikta först och skjut sedan, blir tidskriftens syrliga kommentar.

Det är naturligtvis bra, skriver vidare Veckans Affärer, att i alla fall kommunikationsminister Turesson är beredd att bita huvudet av skammen och riva upp charterskattebeslutet. Ännu bättre är att tänka först och beskatta sedan.

Egentligen skulle jag här yrka bifall till vår motion, men då utsikten att vinna över ett enigt skatteutskott är minimal avstår jag. Om kammaren med stor majoritet avslår vårt förslag om 60 kr. i skatt och 40 kr. i avgift kan det måhända tas som intäkt för att inte senare pröva beslutet inom regeringen.

Jag har med mitt anförande velat varna för införande av den föreslagna charterskatten. Den kommer att betyda en överströmning av charterpassagerare från Sturup till Kastrup. Riksdagen försämrar med öppna ögon den positiva utvecklingen på Sturup. Jag finner det synnerligen olyckligt. Jag ifrågasätter också det kloka i att av budgetekonomiska skäl införa en charterskatt som man senare av flygtrafikpolitiska skäl tvingas ändra. Det vore betydligt lättare att göra den riktiga konstruktionen redan från början, och det är det trafikutskottets yttrande går ut på.

Ett enigt skatteutskott förväntar sig också att regeringen skyndsamt vidtar åtgärder för att eliminera konkurrenssnedvridningar till flygplatsens nackdel. Jag hade tänkt fråga budgetministern om han är beredd att vidta sådana åtgärder och göra det i så god tid att nya regler kan börja gälla samtidigt som charterskatten träder i kraft den 1 maj i år. Nu är varken budgetministern eller kommunikationsministern närvarande, men jag förmodar att de läser protokollet och i efterhand överväger vad jag här har sagt. Utskottet pekar ju på möjligheten att låta luftfartsverket disponera ytterligare medel för att stimulera chartertrafiken på Sturup. Det enklaste, som jag ser det i nuläget, är att regeringen ger luftfartsverket extra medel för ökad rabattering och därmed utjämnar skillnaderna i kostnadsökning.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Regeringens olika förslag till skatteförändringar har genomgående den effekten att de värst drabbar dem med låga inkomster eller inkomster i mellanlägen. Det gäller momshöjningen, indexregleringen av inkomstskatteskalorna, lättnaderna i spekulationsvinstbeskattningen m. m.

Samma bedömning kan göras beträffande förslaget till skatt på vissa resor liksom beträffande det förslag om höjning av bensinskatten som fattades i förra veckan. Det rör sig främst om budgetförstärkningar till följd av regeringens släpphänta ekonomiska politik. Övervältringen av kostnaderna

*Skatt på charter-
resor*

från höga inkomstskikt, genom lindringar i statsskatteskalen – mest för höga inkomster –, skattelindring för aktiespekulationer och liknande är den nuvarande regeringens sätt att tillmötesgå sina välbetalda uppdragsgivares krav.

Den föreslagna skatten på vissa resor, charterresor m. m., slår procentuellt värre på de billigare resorna. De människor som har låga inkomster eller medelinkomster är de konsumenter som dominerar just de billigare charterresorna.

Genom att man skattebelägger samtliga charterresor med samma skattebelopp, nämligen 100 kr., kommer många barnfamiljer att upptäcka att de får dra in på de tänkta utflykterna eller ta något eventuellt billigare alternativ, om det nu står till buds. För de långa, dyrare, ofta lyxartade resorna har en skatt om 100 kr. ingen eller mycket ringa betydelse. Det är utifrån dessa utgångspunkter som vänsterpartiet kommunisterna föreslår att skatten skall bestämmas till en viss procentsats på priset. Det skulle innebära att de billigare resorna skulle komma ifrån beskattningen med kanske endast en tredjedel av den nu föreslagna hundralappen medan däremot de dyra, långa resorna skulle kompensera det skattebortfallet. Vi har dock valt att sätta ett tak, att maximera detta skattebelopp till 600 kr.

Herr talman! Det finns också grupper som använder en form av charterresor för att på ett billigt sätt komma till en viss plats utan att därför använda sig av de arrangemang som formellt måste finnas för att man skall kunna kringgå reguljärflygpriserna. Jag tänker här speciellt på de olika invandrargrupper som på olika sätt arrangerar resor till sina hemländer. Låt mig bara ta ett exempel: Vi har många finska invandrare som genom sina föreningar anordnar resor hem – i form av charterflygresor.

För dessa resor betalar de kanske ett par hundra kronor, men med regeringens förslag kommer de att få en ungefär 50-procentig ökning. Likadant är det för många andra invandrargrupper, jugoslaver, greker m. fl. För alla dessa invandrare, som naturligt nog har behov av att resa hem, kommer den nu föreslagna skatten att hämma möjligheterna till kontakt med hemlandet och hemmet. Skatten drabbar också handikappade, som på grund av sitt handikapp har behov av att komma till andra, varmare och soligare länder för att därigenom i någon mån få en lindring.

För att inte reseskatten skall drabba barnfamiljerna föreslår regeringen att skattebefrielse införs för barn under 12 år. Vi har gjort bedömningen att 12 år är en för låg ålder, även om den sammanfaller med andra länders åldersgräns. I barnfamiljer med ungdomar upp till 16 år bör dessa vara skattebefriade. På det viset undantas då också de ungdomar som genomgår grundskolan från att behöva betala skatt på eventuella charterresor, skolresor eller likvärdiga resor.

Utskottet anför att det är praxis med 12 år som gräns. Utan att nämna ett enda exempel säger utskottet att åtskilliga skäl kan åberopas mot en ändring. Om vi skall skapa regler för hur vi skall beskatta resor kan vi inte i alla lägen följa internationell praxis. Det måste väl ändå vara vi själva som suveränt beslutar om hur vi skall formulera vår beskattning. Det får inte vara och är

inte heller en fråga om internationell praxis.

Utskottet håller med om att de förslag vänsterpartiet kommunisterna framlagt skulle kunna övervägas. Jag utgår då från att det är rättviscaspekten som har spelat in. De administrativa motiven har tydligen tagit överhand för både utskott och regering och därmed har också rättvisan skjutits åt sidan. Det kan möjligen anses vara en bagatellartad storlek på skatten, som i sig inte får bli för administrativt betungande, men jag tror inte att det skulle bli så stor skillnad, om det i stället togs ut en viss procentsats. Med erfarenhet av tidigare införda och successivt höjda punktskatter kommer vi i framtiden också att få räkna med höjningar av skatten för dessa resor. Till slut kan det då bli nödvändigt med en omläggning till en procentsats, om man inte helt eller nästan helt vill utestänga låg- och mellanlöneinkomsttagarna från att resa utomlands.

Jag skall i motsats till Nils Hjorth inte vara rädd för att yrka bifall till motionen, även om det enligt Nils Hjorth för regeringen skulle innebära att en eventuell omläggning i framtiden omöjliggöres.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 1769.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Ingen torde av personliga skäl glädjas åt propositionen om skatt på vissa resor. Ändå vill jag här uttrycka min tillfredsställelse över den behandling propositionen fått i skatteutskottet. Än gladare hade jag kanske varit, om min motion nr 1774 hade tillstyrkts av utskottet, men skrivningen är å andra sidan sådan att syftet med motionen, nämligen att befria resor med nordisk destinationsort från skatt, antagligen kommer att bli uppfyllt.

I propositionen motiveras införandet av skatten bl. a. med att man vill skapa balans i kostnaderna mellan dem som semesterar i vårt eget land och dem som far till längre bort belägna länder med solsken och betydligt lägre levnadskostnader. Men, herr talman, ingen torde fara till något av våra nordiska grannländer för att få mera sol eller lägre levnadskostnader. Den som t. ex. far till Island torde få bereda sig på både mulen himmel och mycket höga levnadskostnader förutom en förhållandevis dyr charterresa dit. Detsamma gäller dem som följer med en resa till Finland eller de svenskar från Norrland som far till Köpenhamn. Dessutom gäller detta inte charterresor i vanlig bemärkelse; det är studentflyg, skolorgdomsflyg, konferensflyg – det är ganska vanligt – eller resor till olika sportevenemang. Att det finns planer på danskt charterflyg till den svenska fjällvärlden gläder vi oss åt. En charterskatt skulle emellertid försämra den svenska fjällvärdens möjligheter att konkurrera med sydligare belägna bergskedjor.

Orsaken till att jag anser att resor mellan de nordiska länderna skall vara fria från skatt är att en skatt skulle motverka ett intensifierat nordiskt samarbete. Inom Nordiska rådet arbetas intensivt på att förstärka de inomnordiska relationerna. Det gäller inte bara en utökad grannspråksundervisning. I satsningen på barn och ungdom ingår också vidgade möjligheter för dem att besöka grannländerna och uppleva deras kulturer. Nordiska rådet har föreslagit ett vidgat skolorgdomsutbyte och lagt förslag om lägerskolor i

grannländerna. Nordiska rådet önskar också fler samnordiska kurser vid de nordiska folkhögskolorna och instituten. Särskilt angeläget är det att Island, Färöarna och Finland får del av ökade nordiska kontaktbesök, och dessa länder nås företrädesvis med flyg.

Från nordisk synpunkt är det glädjande att riksdagen nu förutsätter att förhandlingar skall komma i gång för att få en gemensam beskattning av resor från de nordiska länderna. I alla händelser gäller detta Danmark, Norge och Sverige. Men det är särskilt glädjande från skånsk synpunkt. Danmark har i dag, som vi hört, en charterskatt som uppgår till 40 svenska kronor. Som exempel kan jag nämna att det för oss sydsvenskar vid utnyttjandet av det s. k. weekendflyget utomlands eller annat liknande flyg har varit 50 kr. billigare att ta flyget från Sturup än från Kastrup. Nu kommer förhållandet att bli det omvända, och starka farhågor har framförts för vilka konsekvenser förslaget kommer att få för Sturups flygplats. Gemensamma nordiska regler kommer att ha stor betydelse för denna vår skånska flygplats.

Herr talman! Frågan gäller inte bara att Sturup skall kunna presentera ett så högt passagerarantal som möjligt. Inte heller är ekonomin det viktigaste för Sturup, eftersom den liksom nu kan stödjas på annat sätt. Genom olika rabattformer kan kanske också chartertrafiken upprätthållas. Utskottet framhåller emellertid att det inte i längden är tillfredsställande att för det ändamålet ta medel ur den allmänna budgeten, vilket jag varmt instämmer i. Nej, det gäller också de anställda vid flygplatsen – trafikledare, städpersonal, servicefunktionärer av olika slag. Sturup får inte bli en tynande gul klump i ett avfolkat Skånelän. Då blir det om inte ringar på vattnet så ringar ut i bygderna med försämrad sysselsättning och samhällsservice som följd.

Sturup har betydelse för hela länet. Det hade varit bra om skatteutskottet hade gjort samma starka markering vad gäller Sturup som trafikutskottet har gjort i sitt betänkande. Flera reseföretag har redan nu påpekat att passagearbortfallet kan bli stort och därmed innebära antingen försämrade förhållanden eller behov av starka ekonomiska satsningar.

Jag kan däremot inte dela Nils Hjorths uppfattning att vi måste vidta åtgärder – sådana som han här föreslog – innan vi har sett vad som händer. Vi måste knyta våra förhoppningar till att vad utskottet förutsätter också realiserar. Jag hoppas därför att skatteutskottets ljusa förhoppningar om ett nordiskt samarbete om likartad beskattning skall ge resultat. I betänkandet sägs att utskottet förutsätter att regeringen tar initiativ till diskussioner. Jag hoppas att riksdagen också delar min förhoppning att de initiativen skall bära frukt.

Herr talman! Jag har inget yrkande att ställa.

NILS HJORTH (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sundberg är med all rätt orolig för utvecklingen på Sturup och för de anställda där. Minskar charterflygningen på Sturup, så minskar också underlaget för det reguljära flyget. Därför har vi all anledning att med Ingrid Sundberg se oroligt på framtiden.

Fru Sundberg vill emellertid inte vara med om de åtgärder jag föreslog i

mitt anförande, utan hon vill först vänta och se utvecklingen. Men nog vore det väl synnerligt olyckligt om man först väntade på att läget försämrades och sedan med olika medel försökte återta det man förlorat.

Det är nog inte så lätt som fru Sundberg tycks tro att få en likformig nordisk lagstiftning på detta område. Dessa möjligheter bör naturligtvis undersökas. Men då måste vi antingen förmå de nordiska grannarna att höja sin skatt eller också måste vi i Sverige sänka vår charterskatt så att den kommer i nivå i första hand med den danska charterskatten. Att få en sådan ändring genomförd tar ju lång tid, och då är skadan redan skedd. Om man vill neutralisera de negativa verkningarna för Sturuptrafiken måste man vidta extraordinära åtgärder, och det snabbt.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

INGRID SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Utskottet har föreslagit åtgärder, även om de inte kan betecknas som extraordinära, och man har beaktat de problem som kan uppkomma.

Jag menar inte att man skall vänta och se till dess passagerarunderlaget på Sturup har försvunnit. När jag säger att man bör vänta och se menar jag att vi skall ge regeringen de möjligheter som utskottet föreslår i betänkandet, nämligen möjligheter att starta förhandlingar, att ta initiativ till diskussioner med Danmark och Norge för att se om det går att åstadkomma en överensstämmelse i beskattningen osv. Skulle det inte lyckas kan jag dela herr Hjorths uppfattning att det kan bli svåra konsekvenser för Sturup, och då får man naturligtvis överväga andra åtgärder. Jag tycker emellertid att det är för tidigt att nu ta ställning till vilken typ av åtgärder som då skall vidtas. Det kan vara olika former av stöd till Sturup, det kan vara en differentierad skatt osv. Dessa frågor vill jag alltså inte nu ta ställning till.

NILS HJORTH (s) kort genmäle:

Herr talman! Då jag förmodar att Ingrid Sundberg har bättre kontakter med den nuvarande regeringen än vad jag har, förutsätter jag att hon försöker påverka regeringen i den riktning jag föreslagit.

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Förslag om införande av skatt på vissa charterresor har behandlats tidigare här i riksdagen, dock utan att vinna riksdagens bifall. Anledningen härtill har främst varit att man bedömt det som omöjligt att införa en sådan skatt så länge inte de övriga nordiska länderna haft någonting liknande. Nu har en skatt på resor införts i Danmark och Finland. I Norge har det framlagts förslag om liknande åtgärder, och då har de hinder som tidigare förelegat för dylik skatt åtminstone delvis eliminerats.

Det hade givetvis varit värdefullt om skattens utformning och storlek varit likartad i de nordiska länderna. När det gäller utformningen har såväl det

Torsdagen den
13 april 1978

*Skatt på charter-
resor*

svenska som det norska förslaget stor likhet med de danska bestämmelserna. Men det hade som sagt varit värdefullt om även skattens storlek hade varit i stort sett densamma i de olika länderna. Nu är den finska skatten 180 mark eller ca 200 svenska kronor. I Danmark är skatten 50 danska kronor, motsvarande 40 svenska. I Norge övervägs liksom här införandet av en reseskatt på 100 kr.

Skatteutskottet har starkt understrukit vikten av att en åtgärd som denna om möjligt bör vidtas i samförstånd mellan de nordiska länderna. Utskottet förutsätter också att regeringen tar initiativ till diskussioner med Danmark och Norge om en mer långtgående samordning av charterskatterna än den som nu har skett i tekniskt hänseende.

Ett speciellt problem ur svensk synpunkt är, som redan nämnts, konkurrensförhållandet mellan de båda näraliggande flygplatserna Sturup och Kastrup. Denna fråga har också tagits upp i ett flertal motioner till årets riksdag. Även luftfartsverket har påtalat riskerna för en konkurrenssnedvridning till Sturups nackdel i samband med beskattningens införande.

Utskottet har full förståelse för den oro som framförts och säger i utskottsbetänkandet bl. a. följande:

”Utskottet förväntar således att regeringen med största uppmärksamhet följer verkningarna av reseskatten för Sturups vidkommande och skyndsamt vidtar åtgärder för att eliminera konkurrenssnedvridningar till flygplatsens nackdel.”

De motioner som har väckts har redan berörts av tidigare talare.

Beträffande undantagen för sjukresor förutsätter utskottet att dessa kostnader skall kunna kompenseras på annat sätt än genom undantag från skatten. Genom de stora transfereringar som sker mellan stat och kommun/landsting och även andra, bör kompensation gå att ordna den vägen.

När det gäller motionen 1765 av Nils Hjorth så har i viss mån syftet med motionen beaktats genom det uttalande som utskottet gjort beträffande problemen på Sturup. Vi har inte accepterat formerna, men vi har funnit att mycket av syftet har beaktats genom det bestämda uttalande som utskottet har gjort för att uppmärksamma de problem som kan uppstå. Nu är väl ryktena om vad som kommer att ske ganska många, både beträffande reseströmmen och beträffande den danska reseskatten, och det går inte att säga någonting i dag om hur utvecklingen kommer att bli.

Jag skulle vilja säga till Nils Hjorth att vi här ser det som värdefullt att man får ett likartat system. På sikt är det nödvändigt att ha ett likartat system här och i Danmark. Det är något oklart vilka konskvenser en avgift på reseföretagen egentligen skulle få. Vi har inte på något sätt förringat värdet av vad Nils Hjorth har framfört i sin motion. Utskottet har inte accepterat de vägar som föreslås men väl beaktat syftet med vad som framförs i motionen 1765.

Förslaget i vpk-motionen innebär att skatten borde uttas med viss procent på resekostnaden, men maximeras till 600 kr. Frågan är om inte ett sådant system även borde ha en minimigräns. Då kommer vi in på vad som sägs av utskottet, nämligen att detta kommer att innebära betydande praktiska och

administrativa problem. Samtidigt skall man inte underskatta farhågan, som delvis har skymtat fram, att man på det sättet driver resandeströmmen från Sverige till Kastrup. Om vi hade haft en procentuell avgift hade förmodligen de dyra resorna drivits från vårt land och avresorna skett i något av grannländerna. Jag tror inte man skall nonchalera de problem som i så fall hade uppstått.

Ingrid Sundberg säger att hon hade varit ännu gladare om vi gått på samma positiva linje som trafikutskottet. Då vill jag säga att vi har ansett att ett sådant beslut måste ske i samförstånd mellan de nordiska länderna. Vi har därmed varit så positiva som vi i dagens läge kan vara. En förutsättning för att förverkliga vad Ingrid Sundberg tagit upp är att man har träffat ett avtal i samförstånd med de andra nordiska länderna.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan.

NILS HJORTH (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har noterat, herr Josefson, att syftet i vår motion delvis har beaktats i skatteutskottets betänkande. Herr Josefson understryker värdet av att man får likartade system i de nordiska länderna. Men varför då inte gå in för samma charterskatt gentemot Danmark? Det är ju där vi har konkurrenssituationen. Därför finner jag det litet underligt att inte utskottet har tagit mera allvarligt på den här frågan utan bara skjuter problemen framför sig och till regeringen. Det är ju snart bara 14 dagar tills charterskatten skall träda i kraft – det är alltså mycket bråttom om man skall vidta några förändringar.

Jag ville peka på utvecklingen på Sturup sedan dessa stimulansåtgärder vidtogs av luftfartsverket. Man hade 1975 73 000 passagerare, 1976 120 000 och 1977 140 000. Innevarande år beräknar man en charterflygpassagerarfrekvens på 165 000, och det är tack vare de åtgärder som har vidtagits. Att nu rasera det som luftfartsverket har byggt upp under dessa år, det tycker jag verkligen vore olyckligt.

TOMMY FRANZÉN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja ställa ett par frågor till utskottets talesman Stig Josefson.

Jag efterlyste några skäl till att man vill vidhålla 12-årsgränsen. I betänkandet anförts att det finns en rad sådana skäl, men man har där inte nämnt ett enda. Det gjorde inte heller Stig Josefson.

Stig Josefson sade att vi skall försöka sträva efter att få ett likartat system i de nordiska länderna. Som jag redan anfört föreslår vpk en procentuell beskattning av charterresorna, och vi gör det från den utgångspunkten att man kan tänka sig att de här skatterna kommer att höjas. Sedan säger Stig Josefson att i Finland motsvaras skatten av 200 kr., och då vill jag fråga: Skall vi fatta talet om samordning mellan de nordiska länderna så att vi skall försöka sträva efter att uppnå den finländska nivån? I så fall kommer det här att i än högre grad drabba dem som gör de korta resorna och som inte har råd

att resa i väg på safari och liknande.

Enligt Stig Josefson skulle det vara tekniskt svårt att införa en procentsats för beskattningen. Det kan jag inte alls hålla med om, Stig Josefson. Och vad beträffar en lägre gräns i det här sammanhanget, så har vi inte föreslagit någon sådan – det var ett antagande från Stig Josefsons sida. Vi ser inte att det finns något skäl att införa en lägre gräns. Den bestäms ju av flygpriset, och det lär knappast bli fråga om endast några tiotus för en charterresa.

En sista fråga till Stig Josefson: Har man inom utskottet diskuterat invandrarnas situationen i detta sammanhang? Jag tänker på de invandrare som jobbar här, men som egentligen har sina hem och sina familjer någon annanstans. Har man över huvud taget tänkt på vad beskattningen innebär för de här människorna, som ändå har ett stort behov av att resa hem oftare än vad som skulle bli möjligt med en charterskatt?

STIG JOSEFSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Till Tommy Franzén vill jag säga att jag anförde att ett betydande skäl till att utskottet inte har kunnat acceptera förslaget om en procentuell beskattning är att man därmed sannolikt skulle föra över resandeströmmen när det gäller de dyrare resorna utanför vårt lands gränser. Om man skall kunna förverkliga ett system med en sådan utformning som Tommy Franzén här talade för, så krävs det i ännu högre grad att man har ett likartat system i grannländerna – jag tänker då alldeles speciellt på de närliggande flygplatserna Sturup och Kastrup. Jag framförde detta i mitt förra anförande, och jag vill understryka det ytterligare nu.

Jag sade också att man antagligen skulle behöva både en minimigräns och en maximigräns. Det sägs i motionen att man skall fastställa en gräns som ger ett likartat belopp, men det är ju ytterst svårt att bedöma hur resandeströmmen kommer att utveckla sig, just med hänsyn till den konsekvens beskattningen får på något dyrare resor.

Till Nils Hjorth vill jag säga att det är riktigt att charterskatten träder i kraft den 1 maj 1978. Men samtidigt vet vi att den i full omfattning inte träder i kraft förrän den 1 november. Är de uppgifter riktiga som har cirkulerat, har det sålts ett mycket stort antal resor för detta halvår. Därför är bilden inte fullt så dystert som Nils Hjorth vill ge sken av.

Därutöver vill jag understryka att utskottet på allt sätt vill undvika en sådan utveckling av resandefrekvensen på Sturup att den vore ödesdiger för flygplatsen. Utskottet har mycket bestämt uttalat att det förväntar sig att regeringen med största uppmärksamhet följer verkningarna av reseskatten för Sturups vidkommande och skyndsamt vidtar åtgärder för att eliminera konkurrenssnedvridningar till flygplatsens nackdel.

TOMMY FRANZÉN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det gäller att bestämma en procentsats, som skulle motsvara det intäktsbehov som regeringen har föreslagit, nämligen 100 milj. kr. Jag förstår inte varför det i och för sig skulle vara svårt. Det skulle få konsekvenser för de dyrare resorna, säger Stig Josefson. Ja, för de dyrare

resorna skulle man givetvis få betala mer. Men vad vi vill motverka är den konsekvensen att de billigare resorna får en sådan pålaga som 100 kr. ändå utgör.

Procentavgifter innebär inte någon svårighet att administrera, Stig Josefson. Jag kan nämna att procentavgifter är någonting vi använder oss av inom fackföreningsrörelsen i väldigt stor utsträckning numera i stället för de tidigare fasta månatliga kontingenterna. Att administrera procentavgifterna har vi inte upplevt såsom något problem. Det argumentet kan alltså inte vara något skäl för avslag. Utskottet antyder detta i sitt betänkande, när utskottet säger att detta ändå skall kunna övervägas. Anledning att överväga detta får vi sannolikt, när man har hamnat i det läget att man vill höja skatten från 100 kr. till 200 eller kanske ännu mer.

NILS HJORTH (s) kort genmäle:

Herr talman! Stig Josefson menar att situationen inte är så ödesdigert som jag vill påstå, eftersom charterskatten inte träder i full kraft förrän den 1 november 1978. Men det är inte så lätt att göra om bestämmelserna, när man en gång infört dem.

Vidare säger Stig Josefson att man kan följa utvecklingen och eventuellt vidta åtgärder. Då frågar jag: Hur länge skall man följa utvecklingen? Tills man åter är nere i 1975 års siffror?

Det verkar också som om skatteutskottet emotser en negativ utveckling, eftersom utskottet först säger att det förväntar "att regeringen med största uppmärksamhet följer verkningarna av reseskatten för Sturups vidkommande" och sedan fortsätter utan några förbehåll "och skyndsamt vidtar åtgärder för att eliminera konkurrenssnedvridningar till flygplatsens nackdel". Man är alltså helt medveten om att man försämrar läget för Sturups vidkommande.

STIG JOSEFSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Tommy Franzén vill inte förstå vad jag säger. Jag har nu två gånger förklarat att om man tar ut reseskatten enligt en procentregel kommer de dyrare resorna inte att utgå från vårt land utan från något av grannländerna. På det sättet når vi inte den effekt med en procentregel som anges i vpk-motionen. Skulle man välja det systemet är det ännu viktigare att man har likartade regler i de nordiska länderna.

Till Nils Hjorth vill jag endast säga att både utskottet och Nils Hjorth nog är besjälade av att göra vad man kan för att detta beslut om en reseskatt inte skall få negativa verkningar för Sturups vidkommande.

När utskottet framhåller att regeringen bör ingripa snabbt, så är avsikten ingalunda att man skall gå och vänta, utan vi har sagt att man omedelbart skall ta initiativ till förhandlingar, och givetvis skall man så fort det finns en tendens till att utvecklingen riskerar att bli negativ tillgripa de åtgärder som är möjliga. Det är givet att om inte förhandlingarna ger resultat så måste ännu större uppmärksamhet riktas på vad som då kommer att hända.

Torsdagen den
13 april 1978

*Skatt på charter-
resor*

ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Jag har suttit här och uppmärksamt följt debatten om den nya skatteform som vi i kväll kommer att införa här i Sverige, och jag har saknat ett inlägg från någon talesman för trafikutskottet, som jag är ledamot av. I stora delar är jag av samma mening som Nils Hjorth, men jag finner att han yttrat sig huvudsakligen som motionär. Jag ansluter mig också till den uppfattning som Ingrid Sundberg såsom motionär har givit uttryck för, men jag finner det angeläget att trafikutskottet gör sin stämma hörd här i kväll.

Vi ser inom vårt ansvarsområde självklart mycket allvarligt på den konkurrenssnedvridning som en skatt av den här storleken kan medföra. Vi är övertygade om att de få flygplatser i Sverige som är vinstgivande inte får attackeras eller skadas i onödan och att en skattebeläggning av den typ som vi nu inför med 100 kr. per charterresa kan komma att utgöra en mycket svår belastning för Sturup. Trafikutskottets yttrande till skatteutskottet ger också på ett fullödigt sätt uttryck för våra farhågor och vår rädsla för vad framtiden kan innebära.

Alltsammans beror faktiskt på om de nordiska grannländerna efter ett antal månader, dvs. till nästa år, inför charteravgifter av samma storlek som den vi nu inför i Sverige. Skulle det inte ske, så är Sturups räntabilitet verkligen i riskzonen, och det ser vi inom trafikutskottet mycket allvarligt på.

Jag hoppas verkligen att de underhandslöften som regeringen tydligen har fått från resebyråföretagen i Sverige om att de skall hålla kvar sina avgångar från Sturup under resten av året verkligen infrias. Jag hoppas också att de förhandlingar man för, har fört eller kommer att föra med de danska och norska regeringarna om en lika stor charterskatt i dessa länder kommer att leda till ett för oss gynnsamt resultat. Skulle det inte bli fallet, är risken för Sturup som flygplats mycket stor.

Å andra sidan är en charterskatt inte oberättigad. Jag har skrivit upp några prisuppgifter: En resa för fyra personer till mera solbestänkta nejder söder om Alperna skulle kosta ungefär 5 200 kr. Samma resa för lika många personer norrut från Sverige till Norge skulle kosta 8 800 kr. Det innebär att en skattebelastning för dem som föredrar att åka söderut med 100 kr. per person inte är orimlig och inte alltför belastande.

Med det här inlägget har jag velat ge uttryck för trafikutskottets farhågor när det haft att beakta förslaget om införande av charterskatten, och dess förhoppningar om att man verkligen är påpasslig och uppmärksam inom den allra närmaste framtiden, så att inte Sveriges flygkommunikationer blir extra lidande på en skatt av det här slaget.

NILS HJORTH (s):

Herr talman! Jag har inte mycket att invända mot Rolf Clarksons anförande. Vi har i stort sett samma uppfattning i den här frågan.

Rolf Clarkson sade, om jag inte missuppfattade honom, att resebyråerna hade lovat att fortsätta att flyga från Sturup åtminstone det här året ut.

Jag vill citera ett avsnitt ur en artikel i tidskriften Veckans Affärer, där det

heter:

”Vingresor har anmält till kommunikationsdepartementet att företaget överväger att inrätta en terminal i Malmö för överföring av sydsvenska passagerare i specialbussar till Kastrup. Andra arrangörer har liknande planer.”

Jag skulle vara mycket glad, om Rolf Clarkson kunde säga att denna uppgift är felaktig.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1769 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tommy Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 45 mom. 1 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1769 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tommy Franzén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	289
Nej	–	14
Avstår	–	1

Mom. 1 b och 2–5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 6 Avdrag för pensionsförsäkringspremier

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1977/78:46 med anledning av propositionen 1977/78:64 om ändrade regler för beräkning av avdrag för pensionsförsäkringspremier, m. m. jämte motion.

Regeringen (budgetdepartementet) hade i propositionen 1977/78:64 föreslagit att riksdagen skulle anta vid propositionen följande förslag till

1. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
2. lag om avdrag vid inkomsttaxeringen för avgift för kostnadsutjämning enligt allmän pensionsplan, m. m.,
3. lag om ändring i lagen (1977:41) om ändring i kommunalskattelagen (1928:370).

Nr 119

Torsdagen den
13 april 1978

Avdrag för pensionsförsäkringspremier

Torsdagen den
13 april 1978

Avdrag för pensionsförsäkringspremier

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås vissa ändringar i 1975 års lagstiftning om nya beskattningsregler för pensionsförsäkringar m. m.

Denna lagstiftning bygger på principen att det skall vara möjligt att med obeskattade medel bygga upp en pensionsstandard som motsvarar vad som utgår enligt allmän pensionsplan. Sedan lagstiftningen genomfördes har en ny ITP-plan med väsentligt ökade förmåner antagits. De arbetsgivare som tillämpar ITP-planen får med nuvarande regler automatiskt det ökade avdragsutrymme som behövs för att täcka kostnader enligt den nya planen. För egenföretagare m. fl. som saknar pensionskydd i anställning och för arbetsgivare som inte tillämpar allmän pensionsplan står avdragen däremot kvar på tidigare nivå. För att återställa likställigheten i avdragshänseende föreslås nu att avdragen höjs för de sistnämnda grupperna. Förslaget innebär att den som saknar rätt till tjänstepension i fortsättningen får avdrag för premier för egen pensionsförsäkring med 35 % av A-inkomst intill en inkomst på 20 basbelopp och med 25 % av A-inkomst mellan 20 och 30 basbelopp. Även i övrigt föreslås vissa smärre ändringar i reglerna om allmänt avdrag för pensionsförsäkringspremier. Vidare föreslås att arbetsgivare i fråga om anställd som inte omfattas av allmän pensionsplan skall få avdrag med 35 % av utgiven lön intill en lön på 20 basbelopp och med 25 % av lönedelar mellan 20 och 30 basbelopp (den s. k. alternativregeln).

Samtidigt föreslås ändringar i de avdragsregler som gäller för arbetsgivare som tillämpar allmän pensionsplan. En sådan arbetsgivare får enligt gällande regler avdrag för vad det kostar att trygga åtagande enligt planen. Enligt förslaget skall fortfarande som huvudregel gälla att avdrag medges för kostnader för att trygga åtagande enligt allmän pensionsplan. Det föreslås dock att huvudregeln skall få tillämpas endast under förutsättning att planen såvitt gäller högsta pensionsgrundande lön och ålderspension inte ger förmåner utöver en viss nivå. Som godtagbar nivå räknas vad som gällde enligt planen vid 1977 års utgång. Ändras en plan efter denna tidpunkt, får ändringen inte leda till att planen i nämnda hänseende ger förmåner överstigande en nivå som i huvudsak motsvarar förmånsnivån enligt 1977 års ITP-plan. Sistnämnda begränsning gäller även om en ny plan fastställs efter utgången av år 1977. Om planen bryter mot dessa bestämmelser, medges inte längre avdrag enligt huvudregeln. Arbetsgivaren får i stället avdrag enligt den nyssnämnda alternativregeln. Det föreslås också att avdrag för kostnader för att trygga s. k. smärre avvikelser från allmän pensionsplan i fortsättningen i princip skall medges endast i de fall då utfästelse om sådana avvikelser har lämnats före utgången av år 1977.

I propositionen föreslås vidare att avdragsrätt skall införas för den avgift för kostnadsutjämning som arbetsgivare i vissa fall skall utge enligt den nya ITP-planen.

Slutligen föreslås ett förtydligande av övergångsbestämmelserna till de regler om beskattning av personskadeersättning som infördes i början av år 1977.

De nya reglerna om avdrag för pensionsförsäkringspremier och arbetsgi-

vares avdrag för kostnader för att trygga anställdas pensionering föreslås bli tillämpliga första gången vid 1979 års taxering. Reglerna om avdragsrätt för kostnadsutjämning avses kunna tillämpas fr. o. m. 1978 års taxering medan ändringen i nyssnämnda övergångsbestämmelser föreslås bli tillämplig redan vid 1977 års taxering.”

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1977/78:1771 av Joakim Ollén (m) och

1977/78:1772 av Erik Wärnberg m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen beslutade om ändrade regler för beräkning av avdrag för pensionsförsäkringspremier, i enlighet med vad som anförts i motionen, innebärande bl. a. att avdragsgränsen bibehölls vid 30 % för A-inkomster som understeg 20 basbelopp samt att propositionen skulle avslås i vad avsåg ändring av den angivna beloppsspärren i dispensregeln för egenförsäkring.

Utskottet hemställde

1. beträffande avdragsrätten för egenpension att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1772 och bifalla propositionen 1977/78:64 i denna del,

2. beträffande planpensioner att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1771 och bifalla propositionen i denna del,

3. beträffande vissa livräntor att riksdagen skulle bifalla propositionen i denna del,

4. beträffande lagförslagen att riksdagen till följd av vad ovan hemställts skulle anta de vid propositionen fogade förslagen till

a. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),

b. lag om avdrag vid inkomsttaxeringen för avgift för kostnadsutjämning enligt allmän pensionsplan, m. m.,

c. lag om ändring i lagen (1977:41) om ändring i kommunalskattelagen (1928:370).

Reservation hade avgivits av Erik Wärnberg, Valter Kristenson, Tage Johansson, Olle Westberg i Hofors, Hagar Normark, Curt Boström och Bo Forslund (samtliga s) som ansett att utskottet under 1 och 4 a bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1772 skulle anta det vid propositionen 1977/78:64 fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370) med den ändringen att 46 § 2 mom. och punkt 2 c av anvisningarna till 29 § skulle erhålla av reservanterna föreslagen lydelse.

CURT BOSTRÖM (s):

Herr talman! I december 1975 beslutade vi här i riksdagen om ändrade beskattningsregler för pensionsförsäkringar med verkan i huvudsak fr. o. m. 1977 års taxering.

De nya bestämmelserna innebar bl. a. regler om att arbetsgivares avdragsgilla kostnad för tryggande av anställdas pensionering begränsades till

Nr 119

Torsdagen den
13 april 1978

Avdrag för pensionsförsäkringspremier

Torsdagen den
13 april 1978

Avdrag för pensionsförsäkringspremier

kostnader för att trygga pension enligt s. k. allmän pensionsplan. Reglerna syftade till att ge skattemässiga förmåner i form av avdrag för kostnader för pensionering intill en viss godtagen högsta standard.

Riktmärket vid bestämmandet av denna standard utgjorde pensionsförmånerna enligt den plan som gällde för industrins och handelns tjänstemän, den s. k. ITP-planen.

Vid behandlingen i utskottet blev vi uppmärksammade på att det fanns pensionsplaner som hade vissa mindre avvikelser med bättre villkor än ITP-planen. Vi hade emellertid underrättats om att man inom dåvarande finansdepartementet planerade en översyn av vissa tekniska frågor, och utskottet föreslog därför att även frågan om förekomsten av pensionsplaner med sådana smärre avvikelser skulle tas upp till behandling i departementet i syfte att tillgodose önskemålen om bibehållen avdragsrätt för sådana pensionsåtaganden.

1975 års riksdagsbeslut innebar också vissa begränsningar i avdragsrätten för premier för privata pensionsförsäkringar. Sålunda begränsades avdragsrätten för sådana försäkringar till att svara mot 10 % av A-inkomsten i inkomstslaget tjänst och 30 % av A-inkomsten i inkomstslagen jordbruk och rörelse intill 20 basbelopp.

Beslutet innebar också vissa minimiregler för den årliga avdragsrätten liksom möjligheter att efter prövning av riksskatteverket för kompletteringar av sitt pensionsskydd i samband med försäljning av jordbruk, skogsbruk eller rörelse med avdrag upp till sex gånger gällande basbelopp för varje år vederbörande drivit jordbruk eller rörelse, dock högst för tio år.

Avdragsrätten för privata försäkringar hade därmed i görligaste mån anpassats att svara mot de pensionsvillkor som tillämpades för personer anslutna bl. a. till ITP-planen.

I december 1976 behandlade vi en proposition som bl. a. tog upp de kompletteringar i bestämmelserna som vi inom utskottet hade aktualiserat beträffande pensionsplaner med mindre avvikelser i villkoren jämfört med ITP-planen.

Vi socialdemokrater i utskottet reserverade oss mot de generösa bestämmelser som föreslogs i den propositionen. Vi varnade för att det skulle leda till att fältet var fritt för företag, som i sina då gällande pensionsplaner hade tilläggförmåner, att höja eller komplettera dessa med likartade förmåner. Vi påpekade vidare att nyetablerade företag givetvis då också skulle få den möjligheten.

Även den borgerliga utskottsmajoriteten framhöll att man inte kunde godta en sådan utvidning men avsåg likväl vårt ändringsförslag om en begränsning i avdragsrätten knuten till exakta pensionsvillkor.

I det utskottsbetänkande som vi nu har att behandla tas den här frågan upp på nytt. Betänkandet behandlar propositionen 1977/78:64 om ändrade regler för beräkning av avdrag för pensionsförsäkringar.

Det är de genomförda höjningarna av pensionsnivåerna i ITP-planen som föranlett budgetministern att nu föreslå en utvidgning av avdragsrätten för egna pensionsförsäkringspremier.

I propositionen föreslås vidare, vilket vi f. ö. föreslog i december 1976, att man fortsättningsvis inte automatiskt accepterar en ökning av avdragsrätten, om pensionsnivåerna höjs ytterligare i framtiden.

Det råder således numera enighet om de regler som nu genomförs i syfte att förebygga en fortsatt utveckling i denna riktning.

Självfallet måste också de förbättringar som genomförts beträffande ITP-planen följas upp med en motsvarande utvidning av avdragsrätten för egenföretagare som saknar rätt till tjänstepension.

Vi har i motionen 1772 pekat på att den från rättvisesynpunkt bästa lösningen vore att bestämma en avdragsrätt för egenföretagarna, som svarar mot den kostnad som gäller för ITP med de pensionsvillkor som där föreskrivs.

Försäkringsbolag som jag har varit i kontakt med säger visserligen att ett sådant system skulle stöta på rätt stora praktiska problem, bl. a. på grund av ojämnheten i redovisad inkomst från ett år till ett annat i vad gäller egenföretagarna.

Men jag tror att man i det fortsatta utredningsarbetet bör se på den här möjligheten. Man kan exempelvis använda samma avräkningssystem för premieavdraget som det som tillämpas beträffande sociala avgifter för egenföretagarna. Att systemet skulle innebära den rättvisa vi eftersträvar föreställer jag mig att vi kan vara överens om. Vi menar nämligen att den höjning av avdraget som föreslås i propositionen och som utskottsmajoriteten ställt sig bakom är alltför generös.

En höjning av de nuvarande avdragen till den nivå som föreslås, nämligen 35 % av utgiven lön eller inkomst av rörelse upp till 20 % basbelopp och 25 % av lön eller inkomst av rörelse mellan 20 och 30 basbelopp, innebär enligt vårt förmenande att egenföretagare m. fl. tillförsäkras en avdragsrätt, som leder till överförsäkring i förhållande till den som omfattas av ITP-planen.

I reservationen har vi bl. a. pekat på att man vid de beräkningar som propositionen grundats på utgått från bruttoinkomsten som pensionsgrundande inkomst när det gäller egenföretagaren, vilket inte är fallet beträffande en anställd som omfattas av pensionsplan.

Avdraget för egenföretagarna m. fl. föreslås bli höjt med mer än 50 %. Detta innebär en oacceptabel möjlighet till överförsäkring, och vi föreslår därför i vår reservation att avdragsgränsen bibehålls vid 30 % för A-inkomster som understiger 20 basbelopp, men vi godtar propositionens förslag med högst 25 % av A-inkomst mellan 20 och 30 basbelopp.

Vi motsätter oss vidare propositionens förslag om att avdragsgränsen i dispensregeln för den som avyttrat en jordbruksfastighet eller rörelse utvidgas från högst sex till tio basbelopp för varje år, med begränsning till tio år, som driften pågått.

Den nu högsta avdragsgränsen, ca 700 000 kr. av vinst vid försäljning, är enligt vårt förmenande fullt tillräcklig för komplettering av pensionsförsäkringen, om man enbart syftar till att åstadkomma likställighet med den anställda.

Avdrag för pensionsförsäkringspremier

Torsdagen den
13 april 1978

Avdrag för pensionsförsäkringspremier

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid skatteutskottets betänkande nr 46 fogade reservationen av Erik Wärmberg m. fl.

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! När riksdagen i dag på nytt skall ta ställning till regler för beräkning av avdrag för pensionsförsäkringspremier är anledningen den överenskommelse som träffats mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Privattjänstemannakartellen hösten 1976.

Curt Boström har i rätt stor utsträckning redogjort för bakgrunden till 1975 års beslut, varför jag tänker inskränka mig till att i korthet erinra om vad beslutet innebar.

I december 1975 beslöt ju riksdagen att vid inkomstbeskattningen begränsa rätten till avdrag för pensionsförsäkringspremier. Som en genomgående linje i förarbetena till 1975 års beslut återfanns tanken att den som genom anställning inte var tillförsäkrad pension enligt allmän pensionsplan skulle genom privat pensionsförsäkring kunna bygga upp ett pensionsskydd, motsvarande sådan s. k. "planpension". Detta tog särskilt sikte på egna företagare, rörelseidkare och jordbrukare. Som norm för vad en allmän pensionsplan skulle anses innebära togs den då gällande ITP-planen, 1974 års ITP-plan. Mot denna bakgrund fastställdes ett tak för den inkomst som skulle grunda avdragsrätten för premier. Detta tak motsvarar den då gällande högsta pensionsgrundande inkomsten enligt ITP-planen, nämligen 20 basbelopp. Det högsta avdraget inom denna ram för nu ifrågakvarande kategorier skulle vara 30 % av A-inkomsten. Nämda procenttal fastställes efter vissa beräkningsgrunder – dock i medvetande om att denna avdragsrätt inte i alla lägen skulle vara den exakta. I vissa fall skulle den vara tillräcklig, i andra fall inte tillräcklig. Men man tog detta som en schablonavgift för att kunna bygga upp en pension som motsvarade ITP-planen och vad den kunde ge.

Den dåvarande ITP-planen innebar i korthet att ålderspensionen, inkl. ATP och folkpensionen, skulle utgå med 65 % på lönedelar upp till 12,5 basbelopp och med 32,5 % av lönedelar därutöver upp till 20 basbelopp.

Fr. o. m. den 1 januari 1977 gäller en ny ITP-plan som grundar sig på den överenskommelse som träffades hösten 1976 mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Privattjänstemannakartellen. Enligt denna plan skall ålderspension utgå med 65 % på lönedelar upp till 20 basbelopp och med 32,5 % av lönedelar därutöver upp till 30 basbelopp. Till detta kommer även en särskild kompletteringspension, den s. k. ITPK-pensionen. Detta beslut medförde att det tidigare beslutet om avdragsrätt som motsvarade vad en planpension kunde ge inte längre kom att vara gällande. Därmed fick den utredning som hade till uppgift att se över bestämmelserna angående beskattning av tjänstepension också i uppdrag att se över konsekvenserna av detta beslut. Utredningen, som framlade ett kort delbetänkande om detta, ansåg att den höjning av förmånerna som ITP-planen medfört gjorde att det inte längre var möjligt att med gällande avdragsrätt för pensionsförsäkringspremier bygga upp en pension motsvarande den som utgår enligt ITP-planen. Mot denna bakgrund anser utredningen det angeläget att justera reglerna om avdrag för

Avdrag för pensionsförsäkringspremier

pensionsförsäkringspremier så att avdrag i normalfallet medges för pensionsförmåner som överensstämmer med den nya ITP-planen och därmed med den målsättning som riksdagen uttalat. Innebörden av utredningens förslag är att avdrag skall medges med belopp motsvarande 35 % av inkomst av jordbruksfastighet och rörelse och inkomst av anställning om pensionsrätt i anställningen saknas, allt upp till en inkomst av högst 20 basbelopp, samt att avdrag skall medges med 25 % av inkomstdelar mellan 20 och 30 basbelopp. Motsvarande utvidgning föreslås också i fråga om arbetsgivares avdrag enligt alternativregeln. Som en följdändring föreslår utredningen att de avdrag för pensionsförsäkringspremier som kan medges efter dispens av riksskatteverket höjs från 6 till 10 basbelopp per år.

Utredningsförslaget syftar alltså till att återställa likställigheten i avdrags-hänseende mellan å ena sidan de arbetsgivare som är anslutna till allmän pensionsplan och å andra sidan övriga arbetsgivare samt skattskyldig som i avsaknad av rätt till tjänstepension ordnar sin pensionering i egen regi. Remissinstanserna har genomgående ansett att förslaget i sig är välgrundat.

Departementschefen instämmer i propositionen med utredningens förslag och föreslår att avdrag skall medges med det belopp som utredningen föreslagit. Samtidigt föreslås, som Curt Boström mycket riktigt påpekar, att rätten till avdrag för kostnader för s. k. smärre avvikelser från allmän pensionsplan inskränks till att i huvudsak gälla sådana fall där utfästelse om tilläggsförmåner lämnats senast den 31 december 1977.

I propositionen och utskottsbetänkandet berörs också frågan om den särskilda regel som beslöts år 1975 om avdrag för premier för egen pensionsförsäkring intill en fast bottengräns på 7 000 kr., vartill kommer ett belopp motsvarande 30 % av inkomst av jordbruksfastighet eller rörelse upp till 23 000 kr. Redan vid beslutet 1975 uttalades att dessa belopp borde justeras vid en förändring i penningvärdet, och nu föreslås att beloppsgränsen justeras till 1 resp. 3 basbelopp.

Socialdemokraterna har i sin reservation yrkat på att avdragsrätten på belopp upp till 20 basbelopp skall bibehållas vid 30 % samt att avdragsgränsen i dispensregler för den som avyttrat en jordbruksfastighet eller rörelse skall förbli oförändrad.

Jag har svårt att förstå socialdemokraternas ståndpunkt i reservationen. År 1975 var socialdemokraterna och centern överens om de regler som då fastställdes. Nu har en betydande höjning av pensionsförmånerna skett genom den nya ITP-planen. Avsikten år 1975 var att de som inte omfattades av allmän pensionsplan skulle ha sådana avdragsmöjligheter för försäkringspremier att de skulle kunna åstadkomma likvärdiga pensioner. Det var den socialdemokratiska regeringen som då framlade förslaget. Socialdemokraterna och centern var i utskottet eniga om att tillstyrka förslaget. Därför blir man i dag något förvånad över socialdemokraterna när de nu säger nej till en ökad avdragsrätt trots den höjning av pensionsförmånerna som den nya ITP-planen innebär. Jag måste ställa frågan: Anser socialdemokraterna att beslutet år 1975 var felaktigt, eller varför vill man inte vara konsekvent och nu

Torsdagen den
13 april 1978

Avdrag för pensionsförsäkringspremier

medge en ökad avdragsrätt för att möjliggöra fortsatt likställighet för dem som står utanför allmän pensionsplan?

Beträffande dispensreglerna skall vid tillämpningen av denna regel en prövning företas i varje enskilt fall – det är riksskatteverket som gör den prövningen. Avsikten med dispensregeln är att en företagare vid avveckling av sitt företag eller sin rörelse skall ges möjlighet, om han inte har en med andra likvärdig pension, att skaffa sig en sådan. Därför är det fel när det i motionen 1772 står att man skapar större avdragsmöjligheter för egenföretagarna än vad som följer av principen om likställigheten med de anställda. Likaså är talet om överförsäkring – som det står i reservationen – felaktigt.

Avsikten med regeln är att åstadkomma en likvärdig pension. I vartenda fall görs en individuell prövning – jag tror inte att man kan komma längre i kravet på lika behandling.

Även om vi på dessa två punkter har olika uppfattningar är ändå utskottet enigt i övriga punkter. Jag skall inte gå in på detta; Curt Boström har i viss utsträckning berört en del punkter där vi tidigare har fört diskussioner vid den behandling av denna fråga som har förekommit i riksdagen.

Jag skall bara nämna ytterligare en sak som berörs i skatteutskottets betänkande, nämligen den skrivelse som har kommit från Sveriges Industrieförbund till utskottet, där det bl. a. uttalas att förslaget ej bör genomföras. Förbundet anför bl. a. att kollektivavtal angående pension i sin helhet skall respekteras vid inkomsttaxeringen och att skattereglerna ej skall ingripa i avtalsfriheten på arbetsmarknaden.

Utskottet säger för sin del att här föreliggande förslag inte innehåller några begränsningar i avtalsfriheten. Avtalsfriheten innebär emellertid inte att parterna på arbetsmarknaden kan göra anspråk på att få bestämma över innehållet i skattelagstiftningen. Att besluta om skatter och skattelagstiftning är riksdagens uppgift.

Herr talman! Med det här anförda yrkar jag bifall till skatteutskottets betänkande.

CURT BOSTRÖM (s):

Herr talman! Man bör komma ihåg att de förändringar som har gjorts i pensionsvillkoren i ITP i allt väsentligt är en följd av den premiereserv som fanns, alldenstund riksdagen bestämde att den allmänna pensionsåldern skulle sänkas från 67 till 65 år. Det är där man har tillgodogjort sig premiereserven för att kunna förändra pensionsvillkoren.

Jag vill hävda att även de som då var i den situationen och som hade privata pensionsförsäkringar hade exakt samma möjligheter.

Jag vill också säga att om man gör en jämförelse mellan den avgift som tas ut vid ITP 1976 och 1978 så skiljer det med en halv %. Det är alltså den förhöjning som skett i avgiftshänseende för ITP under det att dessa ändrade villkor har kunnat skapas.

Dessutom vill jag gärna säga till Stig Josefson att det beträffande dispensreglerna tvivelsutan blir en höjning från ca 700 000 kr. maximalt upp

till ca 1,2 milj. kr. Och med de pengarna går det – eftersom det inte finns några som helst begränsningar i den här propositionen – att köpa sig till intjänandetid. Och det är ett förhållande som över huvud taget inte existerar för de anställda som omfattas av ITP-plan eller STP-plan.

Låt oss säga att man går in vid 45 års ålder och tecknar en pensionsförsäkring som skall utfalla vid 65 års ålder och sedan säljer företaget. Då kan man begära en komplettering via riksskatteverket eftersom verket har att ta hänsyn till vad det är för kompletteringar som erfordras för att få full tjänstetid. Med dessa pengar kan man således gå in och köpa sig till tjänstetid – ett förhållande som över huvud taget inte existerar när det gäller den anställde. Mot den bakgrunden skulle jag vilja säga att höjningen av avdragsrätten med 50 % för kategorin egenföretagare av oss anses vara helt felaktig. Det är en alltför stor höjning, och det tror jag också herr Josefson är beredd att acceptera.

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Curt Boström tar upp frågan om kostnader för förändringen. Det är givet att vi kan föra en sådan diskussion ganska länge. Det är nämligen mycket svårt att ta fram den exakta kostnaden för den förändring av ITP-planen som skett.

Faktum är ändå att utredningen har lagt fram ett förslag som prövats i en remissomgång, där också både TCO och LO varit remissinstanser. Och förslaget har inte bemötts med något motargument eller avslagskrav i den remissomgång som skett – i varje fall inte på denna punkt.

Sedan har jag något svårt att förstå resonemanget att det inte skulle behövas någon ökad avdragsrätt när det blir en så pass betydande höjning av förmånerna. Det fastslås ju bl. a. i propositionen att högsta pensionen får utgå för en lön på 30 basbelopp. Och vid livsvarig ålderspension och full intjänandetid skall pension få utgå med 15 % av pensionsgrundande lön upp till en lön på 7 1/2 basbelopp, med 70 % av pensionsgrundande lön mellan 7 1/2 och 20 basbelopp och med 40 % av pensionsgrundande lön mellan 20 och 30 basbelopp. Det är givet att detta i varje fall på sikt kommer att medföra ökade kostnader jämfört med de regler som tidigare gällde – det kan nog ingen förneka.

När man sedan talar om att få ett system som är exakt lika ITP-planen så tror jag att Kurt Boström och jag är överens om att det är ytterst svårt att få detta exakt. Den frågan prövades i förarbetet till det utredningsförslag som låg till grund för 1975 års beslut. Men det var ett annat förslag som utredningen då lade fram. Den dåvarande regeringen föreslog emellertid att man skulle sätta procentsatsen till 30. Den socialdemokratiska regeringen gjorde den bedömningen att det var nödvändigt att välja ett system med en schablon som något så när gav rättvisa. Jag är helt medveten om att man kan finna exempel, där denna regel ger en överkompensation, men jag kan också ta fram exempel där den inte räcker till. Det måste ju vara så när man tar en schablon att man väljer ett tal som i genomsnittsfallet kan ge ett något så när tillfredsställande resultat.

Torsdagen den
13 april 1978

Avdrag för pensionsförsäkringspremier

När det gäller dispensregeln, Curt Boström, är det riktigt, som nämnts här, att man höjer maximigränsen från ca 700 000 kr. till 1 100 000 kr., dvs. 10 basbelopp under högst 10 år. Jag lägger inte så förfärligt stor vikt vid maximigränsen. Den är inte något som helst uttryck för pensionsbeloppets storlek. Som jag redan sagt gör riksskatteverket en prövning helt individuellt i vartenda fall. Vid denna prövning skall man ta hänsyn till vilka pensionsförmåner som vederbörande företagare redan tidigare har skaffat sig. Han skall få lov att komplettera sina pensionsförmåner, så att han får en med andra likvärdig pensionsnivå. Därför anser jag att det är felaktigt att åberopa maximibeloppet, för det är inte något som helst uttryck för att pensionerna skall uppgå till motsvarande belopp. Jag förmodar att det blir ytterst få fall, om ens något, som kommer att medföra ett pensionstillskott av denna storlek.

I fråga om avdragsrätten och möjligheten till ökade avdrag genom den föreslagna ändringen vill jag framhålla att den största ändringen beror på att man medger avdrag också för inkomster mellan 20 och 30 basbelopp. På den punkten har inte socialdemokraterna opponerat sig alls. Den höjning som socialdemokraterna reagerar mot är ingalunda den, utan det är mot höjningen från 30 till 35 %, upp till 20 basbelopp och beträffande dispensregeln antalet år. Jag hade haft lättare att förstå er om ni motsatt er höjningen från 20 till 30 basbelopp.

CURT BOSTRÖM (s):

Herr talman! Jag konstaterar att Stig Josefson glider förbi det faktum att den förändring som skett i pensionsvillkoren enligt ITP eller de pensionsplaner som det är fråga om har tillkommit i huvudsak genom att man utnyttjat den premiereserv som fanns tillgänglig i och med att vi ändrade pensionsåldern, liksom det förhållandet att avgiftshöjningen när det gäller ITP mellan 1976, således innan man hade gjort samordningen, och dagsläget rör sig om en halv procent.

Stig Josefson räknar inte med att någon över huvud taget kommer att kunna utnyttja det maximala beloppet på ca 1,2 milj. kr. Då kan man fråga sig varför man höjt gränsen. Stig Josefson kan inte förneka att man med de här slantarna kan köpa sig till intjänad tid. Man kan så att säga göra en komplettering upp till full tjänstepension. Bara det förhållandet att denna möjlighet finns härvidlag men saknas för de anställda tycker jag är tillräckligt motiv för att hävda att det inte föreligger någon anledning att ändra gränsen i dispensreglerna. Mot detta skall ställas, Stig Josefson, att det är en höjning på 50 % som föreslås i propositionen i fråga om egenföretagares möjlighet att teckna egen pensionsförsäkring.

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! När Curt Boström talar om att höjningen av beloppen i ITP-planen i största utsträckning täcks genom premiereserven måste det innebära att herr Boström underkänner utredningens ståndpunkt, som innebär att det behövs en 5-procentig höjning, för att man skall åstadkomma likvärdiga

Avdrag för pensionsförsäkringspremier

förhållanden mot tidigare. Curt Boström underkänner därmed yttrandena från remissinstanserna, bl. a. LO och TCO. De har inte anmärkt på de gjorda beräkningarna. Jag tror inte att vi har några möjligheter att här i kväll komma fram till den absolut rätta siffran för kostnadsökningen. Men jag grundar mina ståndpunkter på vad utredningen, propositionen och remissinstanserna anför.

Vad beträffar dispensregeln och huruvida vi anser den vara den rätta vill jag betona att det där finns två delfrågor. Dispensregeln syftar till att skapa likvärdiga pensionsförhållanden för företagare och anställda. Det är riktmärket. Riksskatteverket skall pröva i hur stor utsträckning människor får göra avdrag i samband med avveckling av rörelse. Anser man att det är riktigt att uppfylla det kravet på likställighet spelar maximibeloppet en mycket liten roll. Det viktiga, enligt mitt sätt att se, är likställigheten. Jag har den uppfattningen att maximiavdraget kommer att utnyttjas ytterst sällan, kanske inte alls. Därför kan man diskutera om det var behövligt att höja beloppsgränsen. Men jag har, som jag sade redan i mitt första anförande, lagt mycket liten vikt vid maximigränsen. För mig har det framstått som viktigast att hålla fast vid den ståndpunkt vi intog 1975, nämligen att det skulle finnas möjligheter att skapa likvärdiga pensionsförmåner för den som är företagare och avvecklar sitt företag och för jämförbara anställda.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 4 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Erik Wärnberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Curt Boström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 46 mom. 1 och 4 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Erik Wärnberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Curt Boström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 153
Nej - 147
Avstår - 1

Mom. 2 och 3 samt 4 b och c

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 7 Föredrogs

Lagutskottets betänkanden

1977/78:15 med anledning av motion om lagstiftning rörande ideella
föreningar

1977/78:19 med anledning av motion om ersättningen för behandlingsskador
inom sjukvården

1977/78:21 med anledning av motion om dödförklaring

1977/78:22 med anledning av motion om översyn av den konsumenträttsliga
lagstiftningen

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 8 Efterlevandepension

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1977/78:21 med anled-
ning av motioner om efterlevandepension.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:695 av Karl Leuchovius (m),

1977/78:699 av Rolf Sellgren (fp) och Margot Håkansson (fp),

1977/78:702 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställtts att riksdagen
skulle besluta uttala sin anslutning till sådan ändring i lagen om allmän
försäkring att möjligheterna att bevilja s. k. antagandepoäng vidgades resp.
att tilläggs-poäng upp till ett som skäligt bedömt minimum kunde tillerkännas
pensionstagare med ytterligt låga pensionspoängtal samt hos regeringen
anhålla om skyndsamt utarbetande av förslag i frågan att föreläggas
riksdagen, och

1977/78:1077 av Lena Öhrsvik m. fl. (s).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1977/78:695,

2. motionen 1977/78:699,

3. motionen 1977/78:702,

4. motionen 1977/78:1077.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Genomförandet av en obligatorisk tilläggs-pensionering,
lagfäst och värdebeständig, avsedd att skapa likställighet mellan den stora
massan av löntagare och tjänstemannagrupper, vilka senare redan för eget
vidkommande hade uppnått en sådan trygghetsreform, kom inte att
motsvara de ställda förväntningarna när konfrontationen skedde med
arbetsmarknaden inom det kapitalistiska systemet. Den reform man från
början hade föreställt sig visade sig ganska snart inte passa in i detta systems
onormala arbetsmarknad.

I dag går diskussionens vågor höga om huruvida pensionerna i framtiden skall vara standard- eller värdesäkrade. Men denna debatt tar i likhet med ATP-debatten i slutet av 1950-talet bara upp de s. k. A-lagens problem. Dessa gällde hur bra pensionen skulle bli. De jämförelser som gjordes gällde framför allt tjänstemännens pensionstrygghet.

Detta var under den tidsperiod då det svenska kapitalistiska systemet hade en stark ekonomisk tillväxt. Det hette då från både socialdemokratiskt och borgerligt håll att vår blandekonomi är en garanti mot social utslagning. Blandekonomin, som inte är något annat än en kapitalistisk marknadshushållning, skulle inte utsättas för några större påfrestningar. En jämn och hög tillväxttakt skulle fortsätta. Det var bara vi kommunister som varnade för marknadsekonomin och den s. k. blandekonomins brister när det gäller att skapa jobb och trygghet åt människorna.

Den kapitalistiska marknadshushållningen har inte människans bästa utan ett fåtal profitörers makt och kapitalbegär som ledstjärna. Det är då givet att kriser uppstår och att de blir djupare för varje gång. I dessa kriser slås mängder av människor ut ur produktionen. Arbetslösheten är i dag rekordstor. Det meddelades härom dagen att 96 000 är direkt berörda av arbetslöshet, omkring 160 000 är i AMS-arbete eller AMS-utbildning och en kvarts miljon är utslagna – sjukskrivna eller förtidspensionerade.

Dessa människor har problem inte bara i sin nuvarande situation med arbetslöshet; när de skall ha pension placeras de enligt gällande regler på undantag. Också som pensionärer skall de tillhöra samhällets B- eller C-lag.

Frågan om vilka som kan komma i fråga för tilläggspoäng till ATP gäller inte bara låginkomsttagarna eller de människor som under långa tider varit arbetslösa. Den gäller också mer eller mindre arbetshandikappade, som har slitit ut sig i pressande arbete och av arbetsköparna inte längre betraktas som lönsamma. Den gäller dem som inte har fått någon utbildning. Här tar arbetsvärden vid och erbjuder s. k. skyddat arbete. Det förvärv av pensionspoäng som det kan bli tal om ställer dessa människor i en avgjort sämre situation än de bättre lottade kollegerna på arbetsmarknaden.

Samma omdöme gäller också det stora antalet deltid arbetande. Det handlar här till mycket stor del om kvinnor. Av över 1 miljon deltid arbetande är nära 900 000 kvinnor. Av de drygt 300 000 kvinnor som under de senaste tio åren har sökt sig ut i arbetslivet arbetar mer än 80 % på deltid. Möjligheten för arbetsköparna att slippa undan sociala avgifter genom arrangemanget med deltid spelar naturligtvis härvidlag en viss roll. Att förhållandet har betydelse i motsatt riktning för de deltid arbetande är också uppenbart. För dem har det betydelse för ATP-pensionen under hela den pensionsberättigade livstiden.

Inte nog med att samtliga dessa kategorier människor i vårt land nödgas dra sig fram under ytterst knappa omständigheter under hela sitt yrkesverk-samma liv – de får också som pensionärer leva på samhällets skuggsida, placerade i en avgjort sämre belägenhet än andra pensionärer med en gynnsammare bakgrund. De hamnar ofta i denna belägenhet utan egen

förskyllan – de har bara blivit offer för ett brutalt kapitalistiskt samhällssystem.

Det finns alltså klara motiv för att godkänna de krav som vpk ställer i sina yrkanden, och de måste kunna klaras med s. k. tilläggspoäng. Ett sådant system skulle kunna tjäna som vidgning av det nu restriktiva antagandepoängssystemet. Tilläggspoängen skulle då kunna garantera ett visst avvägt minimum i pension.

Slutligen vill jag, herr talman, helt kort kommentera utskottets skrivning. Utskottet anser att vi skall avvakta regeringens proposition, som sägs skola komma senare i år. Men varför då inte vara konsekvent och också vänta med behandlingen av den här motionen till dess propositionen behandlas av riksdagen? Det talas om en hög arbetsbelastning i riksdagen med en utökning av antalet plenidagar och kvällsplena två gånger i veckan. Den kan naturligtvis inte bli bättre om man skall behandla samma ärende flera gånger nära inpå varandra i tiden.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till motionen 702.

KARL LEUCHOVIUS (m):

Herr talman! Jag och några andra motionärer vill med våra motioner påskynda utvecklingen mot lika efterlevandeskydd för män och kvinnor inom den allmänna försäkringen. Motionerna har tyvärr endast resulterat i att utskottet uttalar en förhoppning om att pensionskommittén skall utreda saken. Kommittén fick detta uppdrag för fyra år sedan, men det har hittills inte lett till någon påtaglig aktivitet. Man frågar sig vad sådant kan bero på i en tid då det på så många andra områden anses angeläget att eftersträva jämlikhet mellan könen. Ibland kan visserligen denna strävan förefalla överdrivet ambitiös och få karaktären av självändamål. Men det kan man verkligen inte säga om förslaget att införa lika regler för efterlevandepensionering för män och kvinnor. I dag råder jämställdhet bara när det gäller inbetalningen av avgiften men sannerligen inte när det gäller efterlevandeskyddet.

Nog måste väl alla medge att lika arbetsinsatser mot lika avgifter också skall belönas lika för män och kvinnor. Som det nu är kan man cyniskt säga att en kvinna inte är lika mycket värd som en man, eftersom hon i motsats till mannen inte kan genom sina arbetsinkomster och i förhållande därtill inbetalade skatter och avgifter tillförsäkra sin livsledsagare samma trygghet som han kan, när döden skiljer dem åt. Ändå har det på kvinnans arbetsinkomster debiterats samma skatter och avgifter som på mannens. Det finns visserligen vissa grupper som har löst den här frågan, bl. a. statstjänstemännen och vi riksdagsmän, men för de flesta grupper kvarstår denna orättvisa.

Redan när pensionskommittén för fyra år sedan fick uppdraget att utreda frågan, vilket den alltså hittills inte gjort, stod det givetvis klart att den ökade förvärvsfrekvensen bland kvinnor inte var någon tillfällighet. Tvärtom går utvecklingen, såsom jag redovisat i min motion, vidare mot lika hög andel förvärvsarbetande kvinnor som män.

Mot den här bakgrunden är det anmärkningsvärt att inget konkret hittills har gjorts för att uppnå lika regler för efterlevandepension för män och kvinnor. För undvikande av missförstånd vill jag här, liksom i min motion, framhålla att jag är medveten om att man inte förbehållsföst kan låta den nuvarande efterlevnadspensionen stå som modell för en utvidgning.

Utskottet förefaller, som jag ser det, att vara alltför passivt och ljumt i sitt nit att påskynda utvecklingen. Det skulle vara intressant att höra hur länge till utskottets respresentanter anser att riksdagen kan vänta på ett förslag i denna fråga.

Herr talman! Erfarenheten säger mig att det är meningslöst att ställa yrkande i detta läge, och jag vill inte heller ta tiden i anspråk med utsiktslösa demonstrationer. Jag får därför nöja mig med att, utöver vad jag har sagt, sammanfattningsvis poängtera att jag tycker utskottet mera kraftfullt borde ha understrukit hur angeläget det måste anses vara att snabbt bringa den orättvisa ur världen, som det innebär att kvinnor och män bedöms olika när det gäller efterlevandepensionen inom den allmänna försäkringen.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! För ca ett år sedan lovade jag från denna talarstol å mina och mina medmotionärers vägnar att noga följa utvecklingen beträffande frågan om könsneutral efterlevandepension, samt att återkomma om det behövdes. Under den allmänna motionstiden bedömde vi att det behövdes och väckte därför motionen 1077.

Den här gången har jag en bättre förståelse för utskottets förslag om avslag, eftersom man nu vet att pensionskommittén börjat med frågan.

Det anmärkningsvärda är dock den tid som handläggningen tagit.

Riksdagen begärde 1967 på förslag av andra lagutskottet att frågan om jämställdhet mellan män och kvinnor i socialförsäkringssystemet skulle bli föremål för särskild utredning. 1971 lämnade man sina förslag, men beträffande efterlevandepensionen ansåg man att ytterligare överväganden var nödvändiga. 1974 begärde riksdagen ny utredning efter flera motioner i ämnet. Och nu har vi alltså 1978.

Förslag kommer troligen inte förrän 1979. Dessa skall sedan remissbehandlas, regeringen skall bestämma sig och skaffa fram ekonomiska resurser, och därefter får riksdagen frågan tillbaka. Förändringar kan alltså inte träda i kraft förrän långt in på 1980-talet.

Måste angelägna reformer ta så lång tid?

Alla är ju överens om att nuvarande förhållanden är otillfredsställande och att de innebär klar diskriminering. Attitydförändringar när det gäller jämställdhet kan ta årtionden. Det kan jag förstå. Men varför vänta med lagändringar som ger reell jämställdhet åtminstone på ett område?

Givetvis skall ärenden förberedas och givetvis skall de remissbehandlas, men bara för att en fråga är besvärlig och kostar pengar får den inte förhalas i det oändliga.

Jag är medveten om att pensionskommittén haft många viktiga och svåra

frågor att arbeta med de senaste åren. Är det försvarbart av riksdag och regering att lasta så mycket på en enda utredning att ärendena blir så kraftigt fördröjda? Vårt utredningsväsende måste kanske förändras, men det kan vi inte ta ställning till i dag. Därför har jag just nu inget särskilt yrkande.

HELGE KARLSSON (s):

Herr talman! Jag kan förstå både Karl Leuchovius och Lena Öhrsviks otålighet över att deras motioner inte har blivit behandlade tidigare i pensionskommittén. Nu är det så, som bägge talarna har sagt, att 1974 beställde vi från socialförsäkringsutskottet att pensionskommittén skulle titta just på dessa frågor. Det är klart att man kan vara otålig, men man får också ta med i beräkningen vilka arbetsuppgifter pensionskommittén har haft under dessa år – arbetsuppgifter inom socialförsäkringen som vi bedömer ha varit av högre prioriteringsgrad än just denna fråga som tas upp i dessa bägge motioner. Jag kan bara erinra om delpensionsförsäkringen, sänkningen av pensionsåldern från 67 till 65 år och andra reformer som har genomförts i det allmänna försäkringssystemet. Vi tror att de har varit angelägnare än just denna del. Men nu kommer pensionskommittén att börja arbeta med denna del av frågan.

Tommy Franzén tog upp en diskussion och kritiserade skarpt ATP för dess utformning, och det var litet överraskande. Jag känner inte igen det talet, eftersom vi inom arbetarrörelsen och fackföreningsrörelsen har bedömt att ATP-systemet är ett utomordentligt pensionssystem för löntagarna. Det är klart att det finns en del saker i det systemet som behöver rättas till och som får ses över så småningom så långt man kan göra det och när tiden räcker därtill. Vi får naturligtvis också avvakta att de ekonomiska resurserna kan skaffas fram. Men, Tommy Franzén, de som inte kan få ATP är ju ändå inte lottlösa genom detta system. Jag vill erinra om pensionstilläggen, som 1981 kommer att uppgå till 45 % för de pensionärer som inte har någon ATP eller som har låg ATP. För dem som har sjukpension kommer pensionstillägg att utgå med upp till 90 % av basbeloppet. Därmed är inte sagt att systemet är färdigutbyggt, utan det kan byggas ut vidare efter hand som man får möjligheter till det.

I motionen har också tagits upp frågan om de hemarbetande och deras situation genom att de inte har möjlighet att tillgodoräkna sig pensionspoäng. Det är riktigt att de hemarbetandes situation är besvärlig, och jag tror att problemet kan bli svårt att lösa. Frågan har beaktats i pensionskommitténs nu avlämnade betänkande, på vilket det skall skrivas en proposition. Vi vet inte om man från departementets sida kommer att föreslå någonting i det här avseendet. Jag vill emellertid erinra om att situationen ändå inte är så besvärlig som Tommy Franzén vill göra gällande. Jag tror inte att man här kan tala om några större skriande orättvisor, eftersom man ändå har möjlighet att under 48 år av sin levnad tjäna in ATP-poäng. Det kan man som bekant göra från 16 upp till 64 års ålder. Även om en del svårigheter skulle föreligga vid vissa tidpunkter, så har man ändå möjlighet att tjäna in sin ATP. Om man inte skulle kunna det, så har man pensionstillskotten.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Nr 119

Torsdagen den
13 april 1978

*Efterlevandepen-
sion*

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag vet inte huruvida utskottets talesman tycker att ATP-systemet är urholkat. Men det är det, i varje fall om man får tro på vad som sägs av Pensionärernas riksorganisation och dess ordförande Arne Geijer – han tillhör också arbetarrörelsen, som kanske är bekant. På grund av den urholkning som har skett i ATP-systemet i stort har man från det hållet krävt en täckning för 65 % av en genomsnittlig industriarbetarlön i pension. Vi kanske inte skall ta upp något tekniskt resonemang här och börja räkna hit och dit, men det är ändå klart att den ATP som i dag utgår tillsammans med folkpension osv. ligger avsevärt lägre än dessa 65 %.

När vi för ett år sedan hade ungefär samma debatt här i kammaren var Arne Magnusson i Nennesholm svarande. Jag citerar ur protokollet vad han sade om den då aktuella motionen 97: "När det gäller motionen nr 97 vill jag bara säga att en stor del av vad som yrkas i den redan innefattas i pensionskommitténs utredningsarbete och att vi har anledning förvänta att något kommer att göras där för de grupper som motionen behandlar."

Förra årets motion behandlade exakt samma grupper som vi nu talar om. Eftersom den motionen hade föregåtts av en likalydande motion året dessförinnan vill jag citera vad utskottet sade i föl: "Utskottet hänvisade till att frågan om deltids- och korttidsanställdas ställning inom tilläggs pensioneringen då var föremål för prövning inom pensionskommittén och att ett pensionsberäkningssystem av den art motionärerna avsåg enligt utskottets bedömning var ägnat att medföra betydande svårigheter i den praktiska tillämpningen."

Men, snälla någon, får praktiska svårigheter innebära att man ställer människor på bar backe med dessa låga pensioner? Skall vi tillämpa en sådan form av utslagning på våra pensionärer utöver den utslagning de drabbas av under sin arbetsföra ålder?

Man kan i anslutning till detta tal om svårigheter titta på vad utskottet säger i år, ett år senare, när man motiverar varför motionen avslås. I år heter det: "Då ett slutligt ställningstagande till de i motionen aktualiserade frågorna enligt utskottets mening bör anstå i avvaktan på den proposition i ämnet som enligt uppgift kommer att föreläggas riksdagen senare i vår avstyrker utskottet bifall till motionen." Jag har litet svårt att få ihop sammanhanget i det som utskottet har givit sig in på. Det stämmer inte. Utskottet hoppar från det ena till det andra fram och tillbaka i skrivningen.

Den skarpa kritiken är riktad framför allt mot pensionen till människor med låga inkomster och med deltid. Det spelar liksom ingen roll, om en människa inte har möjlighet att få annat än ett deltidsjobb och därigenom en halv lön eller knappt det under hela sin livstid, hur många år hon än jobbar och hur många pensionspoäng hon än kan få ihop. Det är fråga om beräkningar som man väl ändå måste ta hänsyn till, när en människa inte har möjlighet till annat än ett deltidsjobb. Vi vet ju att många – kanske det stora

flertalet – av de 900 000 kvinnorna egentligen skulle vilja ha ett heltidsjobb för att därigenom få en avsevärt bättre pension.

HELGE KARLSSON (s):

Herr talman! Herr Franzén tog upp pensionsnivån. Men varken i utskottets betänkande – av naturliga skäl – eller i motionen berörs om den skall vara 60 eller 65 %.

I motionen talas det om dem som är deltid arbetande. Det är riktigt som herr Franzén säger, att det finns ungefär 900 000 deltid arbetande här i landet. Men jag kan inte dela den uppfattning som kommer till uttryck i vpk-motionen, vari sägs att de flesta av dessa blivit tvingade till deltid arbete. Så är inte fallet. Om herr Franzén tar del av sysselsättningsutredningens betänkande, skall han finna att de flesta av dessa människor själva begärt deltid arbete. Men därmed löser man självfallet inte deras problem.

Vi har inte lämnat de svaga i detta avseende på bar backe, som herr Franzén påstår. Jag erinrar om de pensionstillskott som vi beslutat om i enighet. Därtill kommer KBT. Det blir en ganska kraftig utjämning, vilket i många fall irriterar dem som har en låg ATP, som ligger nära pensionstillskotten. Jag tror inte att det föreligger några större orättvisor i detta sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1, 2 och 4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 702 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tommy Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 21 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 702 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tommy Franzén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 286

Nej – 15

§ 9 Föredrogs

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1977/78:22 med anledning av motioner om begravningsförsäkring m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10 Ersättning för sjukvård utomlands

Nr 119

Torsdagen den
13 april 1978

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1977/78:23 med anledning av motioner om rätt till ersättning för sjukvård utomlands.

*Ersättning för
sjukvård utomlands*

OLLE AULIN (m):

Herr talman! För andra året i följd har jag motionerat om åtgärder för att ge förbättrade sjukvårdsförmåner till den lilla grupp av svenska pensionärer som bor utomlands och där kan drabbas av akut sjukdom. För andra året i följd yrkar utskottet avslag på motionen. De motiv utskottet förra året hänvisade till var:

1. Trygghetsfrågorna bör lösas genom konventioner mellan berörda länder.
2. Ersättning från svensk försäkringskassa skulle kunna leda till missbruk.
3. Den socialpolitiska samordningskommittén förutsätts pröva frågan.

Det enda motiv som redovisas i år är det första av de tre från i fjol, nämligen att frågan hör lösas genom konventioner. Utskottet säger att man vid överläggningar om konventionerna strävar efter att få från svensk sida godtagbara lösningar på sjukvårdsfrågorna. Men eftersom utländska försäkringssystem inte alltid kan mäta sig med vårt väl utbyggda socialförsäkringssystem är det mycket svårt att få till stånd godtagbara lösningar.

Det betyder alltså att en svensk medborgare, som under hela sitt verksamma liv arbetat i Sverige och via sina skatter lagt grunden för att vara garanterad sjukvård på ålderdomen, vid utflyttning från Sverige mister dessa förmåner och blir hänvisad till det försäkringssystem som råder i det nya värdlandet.

I de fall där det finns markanta skillnader i sjukvårdskostnaderna för den enskilde borde enligt min mening svensk försäkringskassa kunna träda emellan.

Jag är angelägen om att påpeka att den grupp jag vill ge förbättrade förmåner inte är stor. Det är en grupp pensionärer – ålders- eller sjukpensionärer – som av hälsoskäl bosätter sig i ett bättre klimat. Stödet skall vidare bara utgå vid akut sjukdom. Jag menar att risken för sådant missbruk som utskottet befarat är liten.

Herr talman! Jag tror att det är väsentligt att den socialpolitiska samordningskommittén prövar möjligheterna att förstärka skyddet för den grupp jag här talar om, och jag förutsätter att så sker, trots att utskottet i år inte har hänvisat till kommitténs arbete.

I detta anförande instämde Gunnar Oskarson (m).

ARNE MAGNUSSON (c):

Herr talman! Eftersom Olle Aulin inte yrkade bifall till sin motion, skulle jag inte ens behöva yrka bifall till utskottets hemställan. Låt mig ändå säga några få ord i detta ärende.

Vi har i utskottet menat att dessa frågor måste lösas genom konventioner med andra länder. Vi har i Sverige löst frågan på det sättet i förhållande till ett tiotal olika länder, och konventioner med fem eller sex andra håller på att arbetas fram, bl. a. med det land som i motionen nämndes som exempel. Dessutom håller man nu på att revidera bestämmelserna på en del punkter i gamla konventioner, så att dessa skall få större omfattning än hittills.

Utskottet menar att ersättningsfrågan med dessa åtgärder är ordnad för de medborgare som råkar ut för sjukdomsfall i utlandet. Motionären sade att det inte är många människor det berör, men frågan är naturligtvis ändå lika viktig. Jag är övertygad om att den väg som utskottet i sitt betänkande har anvisat är framkomlig och att de människor det gäller skall få sin sjukvårdsfråga tillfredsställande löst.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

OLLE AULIN (m):

Herr talman! Som jag har framhållit nyss tror jag inte att konventioner ger en tillräcklig lösning på dessa problem. Olika länder kommer alltid att ha olika socialförsäkringssystem, och vi kommer därför inte att på den vägen kunna ge svenska medborgare, som vistas utomlands, samma skydd där som i hemlandet. Jag hoppas därför verkligen att utredningen skall ingående studera dessa problem och undersöka vilken hjälp som kan ges åt denna grupp.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Anslag till gymnasiala skolor m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1977/78:20 med anledning av propositionen 1977/78:100 såvitt gäller anslag till gymnasiala skolor m. m. jämte motioner.

TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 1 (Bidrag till driften av gymnasieskolor)

Regeringen hade, efter föredragning av statsrådet Britt Mogård, i propositionen 1977/78:100 bilaga 12 (utbildningsdepartementet) under punkten C 17 (s. 279–299) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att meddela bestämmelser om statsbidrag för skogsbrukets yrkesutbildning i enlighet med vad som förordats i propositionen 1977/78:100,

2. bemyndiga regeringen att vidta de åtgärder som behövdes för att möjliggöra en fortsatt avveckling av Ingemundskolan,

3. godkänna de grunder för statsbidrag till inbyggd utbildning inom industri och hantverk eller handel som förordats i propositionen 1977/78:100,

4. godkänna de ändringar för statsbidrag som behövdes med anledning av den höjda socialförsäkringsavgiften till sjukförsäkringen och som förordats i propositionen 1977/78:100,

5. till Bidrag till driften av gymnasieskolor för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 2 269 500 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna
1977/78:335 av Bernt Ekinge (fp) och Margot Håkansson (fp),

1977/78:382 av Ivan Svanström (c) och Bengt Bengtsson (c),

1977/78:451 av Eric Jönsson m. fl. (s),

1977/78:452 av Anna-Greta Skantz m. fl. (s),

1977/78:572 av Gudrun Sundström m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts, så att utbildning och läroplan för utbildning och vidareutbildning av tandsköterskor snarast kom till stånd,

1977/78:740 av Stig Alemyr m. fl. (s), såvitt gällde yrkandena

1. att riksdagen beslutade att hos regeringen hemställa att skolöverstyrelsen gavs i uppdrag att planera korta, yrkesinriktade och påbyggbara kurser i gymnasieskolan från höstterminen 1978, i första hand motsvarande 2 000 årselevplatser, i enlighet med vad som anförts i motionen (yrkandet 1),

2. att riksdagen beslutade att hos regeringen hemställa att skolöverstyrelsen gavs i uppdrag att införa s. k. modifierad intagning till gymnasieskolan i hela landet fr. o. m. läsåret 1979/80 i enlighet med vad som anförts i motionen (yrkandet 4),

3. att riksdagen beslutade att hos regeringen hemställa om att regeringen meddelade föreskrifter så att gymnasieskolans organisation fr. o. m. läsåret 1979/80 i största möjliga utsträckning avgjordes av länskolnämnderna inom de ramar som fastställts av regering och riksdag (yrkandet 6),

1977/78:885 av Olof Palme m. fl. (s), såvitt gällde yrkandena

1. att riksdagen beslutade som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om att den treåriga naturvetenskapliga linjen och den fyraåriga naturvetenskapliga linjen snabbt reviderades samt att de i motionen

Torsdagen den
13 april 1978

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

nämnda åtgärderna därvid skulle beaktas (yrkandet 13),

2. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om att de i motionen anförda synpunkterna på betygssystemet i gymnasieskolan beaktades vid den förestående betygsreformen (yrkandet 14),

1977/78:1144 av Georg Andersson m. fl. (s),

1977/78:1159 av Helge Hagberg (s) och Ingemar Konradsson (s),

1977/78:1391 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari yrkats att riksdagen i enlighet med vad som föreslagits i den till kulturutskottet remitterade motionen 1977/78:1390 beslutade hemställa hos regeringen om en ytterligare utbyggnad av idrottsgymnasier och att en liknande verksamhet på försök startades på universitetsnivå,

1977/78:1540 av Ylva Annerstedt (fp),

1977/78:1547 av Sven Johansson (c) och

1977/78:1553 av Inga Lantz m. fl. (vpk).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen godkände de grunder för statsbidrag till inbyggd utbildning inom industri och hantverk eller handel som förordats i propositionen 1977/78:100,

2. att riksdagen beträffande yrkesinriktade korta kurser skulle avslå motionen 1977/78:740 yrkandet 1,

3. att riksdagen beträffande högre specialkurs i musik i Malmö skulle avslå motionen 1977/78:452,

4. att riksdagen beträffande ökat antal elevplatser inom den förberedande musikutbildningen skulle avslå motionen 1977/78:1144,

5. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med idrottsgymnasium i Malmö skulle avslå motionen 1977/78:451,

6. att riksdagen beträffande utbyggd försöksverksamhet med kombination av gymnasieskolstudier och elitidrott skulle avslå motionen 1977/78:1391 i denna del,

7. att riksdagen beträffande kombination av högskolestudier och elitidrott skulle avslå motionen 1977/78:1391 i denna del,

8. att riksdagen beträffande studievägarnas organisation skulle avslå motionen 1977/78:740 yrkandet 6,

9. att riksdagen beträffande modifierad intagning skulle avslå motionen 1977/78:740 yrkandet 4,

10. att riksdagen beträffande tillgodoräkning av arbetslivserfarenhet m. m. för utbildning inom grundskolans kompetensområde skulle avslå motionen 1977/78:335,

11. att riksdagen beträffande läroplan för naturvetenskaplig linje m. m. skulle avslå motionen 1977/78:885 yrkandet 13,
12. att riksdagen beträffande betygssystem för naturvetenskaplig linje m. m. skulle avslå motionen 1977/78:885 yrkandet 14,
13. att riksdagen beträffande ny läroplan för tandsköterskeutbildningen med anledning av motionen 1977/78:572 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,
14. att riksdagen beträffande utredning om de gravt hörselskadades gymnasiesituation skulle avslå motionen 1977/78:1159,
15. att riksdagen bemyndigade regeringen att sluta nytt avtal med Örebro kommun om gymnasial utbildning för gravt hörselskadade inom Örebro kommuns gymnasieskola,
16. att riksdagen bemyndigade regeringen att vidta de åtgärder som behövdes för att möjliggöra en fortsatt avveckling av Ingemundskolan,
17. att riksdagen beträffande s. k. reservvikarier skulle avslå motionen 1977/78:1553,
18. att riksdagen beträffande lärarutbildning skulle avslå motionerna 1977/78:382 och 1977/78:1547,
19. att riksdagen beträffande viss organisationsplan skulle avslå motionen 1977/78:1540,
20. att riksdagen bemyndigade regeringen att meddela bestämmelser om statsbidrag för skogsbrukets yrkesutbildning i enlighet med vad som förordats i propositionen 1977/78:100,
21. att riksdagen godkände de ändringar för statsbidrag som behövdes med anledning av den höjda socialförsäkringsavgiften till sjukförsäkringen och som förordats i propositionen 1977/78:100,
22. att riksdagen till Bidrag till driften av gymnasieskolor för budgetåret 1978/79 anvisade ett förslagsanslag av 2 269 500 000 kr.

Följande fyra reservationer hade avgivits av Stig Alemyr, Hans Jönsson, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Lena Hjelm-Wallén, Roland Sundgren och Helge Hagberg (samtliga s):

1. beträffande planeringen av gymnasieskolan, vari reservanternas ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av dem angiven lydelse,
2. beträffande yrkesinriktade korta kurser, vari reservanternas ansett att utskottet under 2 bort hemställa
att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:740 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas anfört,
3. beträffande modifierad intagning till gymnasieskolan, vari reservanternas ansett att utskottet under 9 bort hemställa
att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:740 yrkandet 4 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas anfört,

Torsdagen den
13 april 1978

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

4. beträffande läroplan för naturvetenskaplig linje, vari reservanterna ansett att utskottet under 11 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:885 yrkandet 13 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Punkten 6 (Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.)

Regeringen hade under punkten C 28 (s. 317–318) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de grunder för statsbidrag till lärlingsutbildning som förordats i propositionen 1977/78:100,

2. till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 3 138 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1977/78:740 av Stig Alemyr m. fl. (s), såvitt gällde yrkandena att riksdagen skulle

1. avslå förslaget om en ökning av antalet bidragsrum för främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. från 900 till 1 100 (yrkandet 2),

2. till Bidrag till främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1978/79 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 600 000 kr. minskat förslagsanslag av 2 538 000 kr. (yrkandet 3),

1977/78:1193 av Sten Svensson m. fl. (m) och

1977/78:1700 av Johan Olsson m. fl. (c, fp), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde att skolöverstyrelsen – utöver uppdraget att utreda i vilka former staten kunde stödja "färdigutbildning" i småföretag – skulle erhålla i uppdrag att i samband med anslagsäskandena för budgetåret 1979/80 redovisa dels behovet av lärlingsutbildning i nuvarande form, dels möjligheterna att täcka detta.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1977/78:100 och med avslag på motionen 1977/78:1193 i denna del godkände de grunder för statsbidrag till lärlingsutbildning som förordats i propositionen,

2. att riksdagen beträffande lärlingsutbildning på gymnasieort skulle avslå motionen 1977/78:1193 i denna del,

3. att riksdagen beträffande antalet bidragsrum för lärlingsutbildning med bifall till propositionen 1977/78:100 och med avslag på motionen 1977/78:740 yrkandet 2 godkände de riktlinjer som förordats i propositionen,

4. att riksdagen med bifall till propositionen 1977/78:100 och med avslag på motionen 1977/78:740 yrkandet 3 till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1978/79 anvisade ett förslagsanslag av 3 138 000 kr.,

5. att riksdagen beträffande visst kartläggningsarbete m. m. beträffande lärlingsutbildningen med anledning av motionen 1977/78:1700 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört.

Nr 119

Torsdagen den
13 april 1978

Reservation hade avgivits

5. av Stig Alemyr, Hans Jönsson, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Lena Hjelm-Wallén, Roland Sundgren och Helge Hagberg (samtliga s) som ansett att utskottet under 3 och 4 bort hemställa

3. att riksdagen beträffande antalet bidragsrum för lärlingsutbildning med anledning av propositionen 1977/78:100 och med bifall till motionen 1977/78:740 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna att antalet bidragsrum borde vara 900,

4. att riksdagen med anledning av propositionen 1977/78:100 och med bifall till motionen 1977/78:740 yrkandet 3 till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1978/79 anvisade ett förslagsanslag av 2 538 000 kr.

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! De frågor jag ämnar beröra i anslutning till detta utskottsbetänkande rör gymnasieskolans kapacitet samt dimensioneringen av och clevintresset för några av gymnasieskolans utbildningar.

Ett av de största problemen med den gymnasiala utbildningen är att så många ungdomar finns utanför den. Många ungdomar är skoltrötta och tar därför inte chansen till att skaffa sig den utbildning utöver grundskolan som skulle vara behövlig. De som är i störst behov av den hjälp som en rejäl utbildning kan ge får inte den hjälpen. Alla undersökningar visar att ungdomarna har mycket större möjligheter att få fast förankring på arbetsmarknaden med en gymnasial utbildning än utan en sådan.

Behovet av utbildning finns det anledning att slå fast, särskilt i tider av arbetslöshet. Men problemen för ungdomar på arbetsmarknaden är inte bara beroende av konjunktursvackan. Eftersom svårigheterna för ungdomar att få jobb i stor utsträckning sammanhänger med en förändrad struktur i näringslivet kommer en hel del av problemen att bestå även när konjunkturen vänder uppåt.

I den motion som den socialdemokratiska gruppen i utbildningsutskottet har väckt till årets riksdag behandlas därför förändringar inom skolan som borde leda till att allt fler ungdomar tar till vara utbildningsutbudet inom gymnasieskolan. Det gäller t. ex. att underlätta övergången från gymnasieskolan till arbetsmarknaden. Vi menar att intagningsförfarandet bör förändras så att eleverna får söka till gymnasieskolan under det nionde årets hösttermin och få besked redan på vårterminen. Då kan vårterminen användas för en aktiv och mera konkret studie- och yrkesorientering för de elever som inte har fått sina val tillgodosedda eller som fortfarande är osäkra inför sitt studie- och yrkesval.

Ett sådant intagningsystem, som på försök tillämpas i ett mycket stort antal kommuner, innebär också att de lokala skolmyndigheterna får mer tid

Torsdagen den
13 april 1978

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

att anpassa gymnasieskolorganisationen till elevernas önskemål. Vi socialdemokrater anser att tiden nu är inne att detta intagningsystem införs i hela landet.

Herr talman! Jag yrkar med det anförda bifall till reservationen 3.

Åtskilliga ungdomar finner inte det reguljära utbildningsutbudet attraktivt. Under den socialdemokratiska regeringens tid tillsattes därför en arbetsgrupp, som arbetade fram ett förslag till korta yrkesinriktade och påbyggbara kurser med omfattande inslag av praktik och arbetslivserfarenhet. Flera tusen ungdomar har nu kommit i åtnjutande av dessa kurser. Kursuppläggningsen är flexibel. Utbildningen skall utgå från elevernas intresse och behov liksom från de lokala möjligheterna att anordna kurserna.

Erfarenheterna av kurserna tycks vara övervägande positiva. I några fall har kritik riktats mot dem för att de har blivit alltför företagsanpassade. Det kan därför finnas anledning att låta de fackliga organisationerna komma in i planeringen lokalt och regionalt i större utsträckning än vad som varit fallet under den första tiden.

Det gäller också att göra klart att dessa kurser, som i allmänhet är på tio veckor, inte kan ge någon egentlig yrkesutbildning. Det rör sig snarare om att ge en viss utbildning eller att genom inslag av arbetslivserfarenhet göra så att den unge får ett fotfäste på arbetsmarknaden.

Utskottsmajoriteten har avstyrkt vårt motionsyrkande om att 2 000 årselevplatser skall avsättas för den här typen av kortkursverksamhet med att säga att regeringen av arbetslöshetsbekämpande skäl har beslutat om ett större antal kortkurser än det som vi yrkar på i motionen. Men som framgår av vår motion är inte bestämmandet av antalet platser det viktigaste. Vi är fullt på det klara med att antalet utbildningsplatser i dessa kurser måste få öka då ungdomsarbetslösheten stiger. Genom denna argumentering missar utskottsmajoriteten helt poängen i den socialdemokratiska motionen. Det viktigaste för oss är att ett visst antal platser, i detta fall 2 000 årselevplatser, för korta yrkesinriktade kurser avsätts som en bas och en permanent del av utbildningsutbudet. Därigenom kan lokala och kommunala organ planera de här kurserna mera långsiktigt.

Eftersom så många parter är inblandade i planeringen av denna typ av utbildning med nära arbetslivsanknytning är det besvärande att kurserna nu måste anordnas med så kort varsel. Det finns risk för onödiga improvisationer, som går ut över utbildningens kvalitet. Och det tycks bli så att påbyggbarheten av den korta kursen helt kommer i bakgrunden. Om detta kursutbud införs permanent i utbildningsutbudet, ger det möjlighet till längre planeringstider, så att större uppmärksamhet kan ägnas åt möjligheten att bygga samman kurserna till en mer fullständig yrkesutbildning och att ge största möjliga kvalitet åt de korta kurserna. Det förvånar mig att utskottsmajoriteten inte inser detta, och jag undrar vilka argument som kan användas häremot.

Till skillnad mot utskottets majoritet ser vi alltså inte dessa kurser enbart som ett tillfälligt arbetslöshetsbekämpande medel. Vi ser dem som ett

utbildningsutbud som kan övervinna många ungdomars skoltrötthet och ge dem möjlighet att pröva en utbildning med viss yrkesinriktning i okonventionella former med praktik och teori varvat. Ett sådant kursutbud kommer förmodligen att behövas, även om ungdomsarbetslösheten minskar. Jag vill alltså yrka bifall till reservationen 2.

De problem som vi i dag upplever med att skapa tillräckligt många utbildningsplatser och sysselsättningstillfällen för ungdomen kommer att bli större i och med att årskullarna nu några år framöver ökar så kraftigt. Det rör sig om en 20-procentig ökning under en femårsperiod. För att bemästra dessa problem är det därför viktigt med extraordinära insatser. Det gäller också lokaler och utrustning.

Vi har i utskottet tyvärr inte kunnat ena oss om en gemensam syn beträffande gymnasieskolans framtida kapacitet. På socialdemokratiskt håll anser vi att det är viktigt att riksdagen nu uttalar sig för att planeringen av gymnasieskolan bör inriktas på anordnandet av utbildningsplatser, motsvarande 97 % av en ungdomskull 16-åringar och att det i första hand bör vara inom gymnasieskolan som det ökade behovet av gymnasial utbildning skall tillgodoses.

Vi vill inte heller sticka under stol med att det här kommer att ställas krav på ytterligare resurser i fråga om skolbyggnader och utrustning, något som den borgerliga regeringen inte uppmärksammat i tillräcklig utsträckning.

Vi kan vara med om att öka gymnasieskolans inbyggda utbildning men under mycket bestämda förutsättningar, nämligen att de lokala skolmyndigheterna och arbetsmarknadens parter får tillfredsställande insyn i den utbildningsformen och att samma mål skall gälla för den inbyggda utbildningen som för annan motsvarande utbildning inom gymnasieskolan.

Den föreslagna ökningen av lärlingsutbildningen avstyrker vi. Med det sagda vill jag yrka bifall till reservationerna 1 och 5.

Som ett led i att öka flexibiliteten av det gymnasiala utbudet och att mera effektivt kunna utnyttja de samlade gymnasiala utbildningsresurserna har vi i ett motionsyrkande föreslagit att gymnasieskolans organisation i största möjliga utsträckning skall avgöras av länskolnämnderna inom de ramar som fastställts av riksdag och regering. Utskottet uttalar sig nu enhälligt för en "sådan försöksverksamhet som motionärerna föreslagit". Vi har alltså i realiteten fått bifall till detta motionsyrkande, även om den borgerliga majoriteten av prestigeskäl inte formellt vill bifalla socialdemokratiska yrkanden, hur sakligt berättigade de än är.

Vi hoppas dock att resultatet skall bli detsamma. Att länskolnämnderna ges ett större inflytande över gymnasieskolans organisation innebär att utbildningsutbudet kan göras mer flexibelt. Detta är enligt vår mening nödvändigt som ett instrument för att möta de stora ungdomskullarna.

Dimensioneringen av olika utbildningar, och inte minst elevernas intresse av olika utbildningar, innebär en hel del problem.

Jag vill i detta sammanhang först uttala min glädje över att ett enhälligt utskott i enlighet med Georg Anderssons motion uttalat sig positivt om behovet av en ökning av musikutbildningen i gymnasieskolan. Inom detta

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

utbildningsområde, men framför allt när det gäller vårdlinjen, är intresset hos eleverna mycket större än antalet platser. En besvärlig urvalssituation uppstår. Då vi än så länge bara har det trubbiga urvalsinstrumentet betyg att tillgå, blir resultatet att många elever med låga betyg som skulle vara lämpliga för denna praktiska utbildning utestängs ifrån den. På andra linjer återigen är det för få sökande i förhållande till det antal utbildningsplatser som riksdag och regering fattat beslut om.

Socialdemokraterna har i en omfattande partimotion om forskning och utveckling uppmärksammat obalansen vad gäller de naturvetenskapliga och tekniska utbildningarna. Jag utgår från att hela utskottet delar den oro som kommer fram i olika rapporter och i vår partimotion angående riktlinjer för dessa utbildningar. Ändå har det inte varit möjligt att få ett enigt utskottsuttalande om behovet av ökad uppmärksamhet vad gäller rekryteringen till särskilt den naturvetenskapliga linjen. Jag yrkar alltså bifall till reservationen 4.

Flera utbildningar inom gymnasieskolan dras med svårigheter med rekryteringen. Vi har inom mitt län, Västmanlands län, särskilt uppmärksammat den verkstadstekniska linjens stora svårigheter att finna tillräckligt många sökande. Detta måste skolmyndigheterna på alla nivåer – centralt, regionalt och lokalt – analysera och försöka komma till rätta med. Yrkesutbildad arbetskraft i verkstadsindustrin kommer att behövas även i framtiden. Detta ingår också i uppmärksamheten kring de tekniska utbildningarna.

I vår strävan att ge en så stor andel av ungdomen som möjligt gymnasial utbildning bör frågorna om dimensionering av olika utbildningar, rekrytering och sökandebetyg noga följas. Situationen med kraftigt växande ungdomskullar får inte innebära att man eftersätter målet att praktiskt taget alla ungdomar skall ha möjlighet till utbildning utöver grundskolan.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Frågan om reservvikarier inom skolan har ett flertal gånger varit uppe till behandling i riksdagen. Bl. a. har vpk-motioner bidragit till att reservvikarier nu åtminstone i teorin får finnas inom grundskolan.

Men kravet att även införa ett reservvikariesystem för gymnasieskolan står kvar. Lika väl som eleverna i grundskolan behöver en fast lärarkår, så behöver eleverna i gymnasieskolan detta. Att ha fasta och redan etablerade relationer mellan elever och skolpersonal måste inverka positivt på hela skolarbetet.

Inom lärarkåren uppgår den löpande tjänstledigheten enligt beräkningar till ungefär 12 % av den totala arbetstiden. Man kan förmoda att behovet av just korttidsledighet kommer att öka av olika orsaker, t. ex. genom ledighet för facklig förtroendeman.

Eftersom medel ändå måste utgå för ersättning till vikarier är det svårt att förstå varför inte medel kan utgå för ett fast reservvikariesystem som är fullt utbyggt och där hela behovet av korttidsvikarier tillgodoses både inom grundskolan och inom gymnasieskolan. De pedagogiska fördelarna för både elever och lärare är ju uppenbara.

För lärarna betyder ett fast system dels att större trygghet garanteras i

anställningen, dels att övertaliga behöriga lärare på en ort kan användas rationellare än när de blir tvingade att under ett läroår flytta mellan orter där kortare vikariat erbjuds. Med ett reservvikariesystem skulle man få en geografisk samordning av tillgången på behöriga lärare.

För eleverna får systemet förstås den allra största betydelse. Att i stället för ständigt nya uppdykande personer ha fasta och redan etablerade relationer mellan eleverna och lärarna måste inverka positivt på både pedagogiken och den övriga skolsituationen. Som alltid är det de sämst ställda eleverna – de som bäst behöver stöd och omsorg – som drabbas hårdast av störda och uppbrutna relationer och även av skiftningarna mellan okända korttidsvikarier.

Herr talman! I förra årets budgetproposition aviserades att en arbetsgrupp närmare skulle utreda formerna för reservvikariesystemet. Det var ju bra. Det sades bl. a. på s. 271: "Jag vill i detta sammanhang anmäla att genom förslag från det särskilda organ som har till uppgift att förbereda inrättandet av statens förhandlingsråd skall en arbetsgrupp tillsättas inom SÖ med uppgift att utreda frågan om beräkningsunderlag för inrättande av tjänster som lärarvikarier."

När vpk-motionen 1553 skrevs under den allmänna motionstiden hade denna arbetsgrupp inte etablerats och ännu mindre påbörjat sitt arbete. Det var ju anmärkningsvärt, eftersom riksdagen redan för mer än ett år sedan hemställt om förslag från arbetsgruppen.

Vpk tycker det är viktigt att frågan om reservvikarier för skolan får en snabb och bra lösning.

Motivet för motionen var att föra reservvikariefrågan framåt och få i gång den utlovade arbetsgruppen. Kort tid efter det att motionen väckts kom också arbetsgruppen i gång med sitt arbete. Man får förmoda att motionen var den direkta orsaken till att både SÖ och departementet tog tag i frågan.

Och detta var också motionens huvudsyfte. Därmed är vpk-motionen i praktiken åtgärdad, och jag behöver, herr talman, inte yrka bifall till den. Det är nu bara att hoppas att arbetsgruppens resultat blir bra och att man också skall kunna hålla den tidsram för arbetet som man har lovat. I annat fall kan jag försäkra kammaren att vi återkommer i denna fråga.

GÖSTA KARLSSON (c):

Herr talman! Jag kan hålla med Lena Hjelm-Wallén på en rad punkter. Det gäller, när hon talar om behovet av utbildning, alldeles speciellt i tider av sysselsättningssvårigheter. Jag håller med henne när hon säger att det behövs åtgärder för att underlätta övergången från skolan till arbetslivet, och jag håller med henne även när det gäller strävandena att underlätta decentraliseringen av skolplaneringen till regionala och lokala organ. Den decentraliseringen har, som Lena Hjelm-Wallén ju också anmärkte, också utskottet gått med på.

Utskottet säger emellertid att det bör ankomma på regeringen att pröva i vilken utsträckning det är möjligt att redan nu finna former för en sådan försöksverksamhet. Jag vill erinra om att i en på kammarens bord vilande

proposition statsrådet Mogård har sagt: Enligt min mening finns det starka skäl som talar för att det lokala och regionala inflytandet över utbildningsplaneringen förstärks, även när det gäller gymnasieskolans reguljära kursutbud. Jag är emellertid inte beredd att just nu föreslå några åtgärder i den riktningen men avser att i annat sammanhang återkomma till regeringen i frågan.

Dimensioneringen av gymnasieskolan är givetvis beroende av befolkningsutvecklingen. Det framgår av budgetpropositionen att antalet 16-åringar – den åldersklass som lämnar grundskolan – fram till 1982 kommer att öka med 18 000 och uppgå till 124 000 för att sedan minska till 108 000 efter ett par år. Den kommer därefter att stiga igen för att sedan på nytt sjunka. Det är självklart att sådana variationer komplicerar beslut om dimensionering. Till det kommer andra förhållanden, som gäller osäkerhet beträffande det man kan kalla gymnasiebenägenheten. Möjligheten att erhålla arbete påverkar benägenheten att fortsätta med utbildning direkt efter grundskolan. De ekonomiska besvärligheter som vi befinner oss i har gett anledning till kraftigare inriktning från alla håll på högre utbildning för att möjliggöra den förnyelse som är nödvändig för att upprätthålla konkurrensförmågan och ett tillfredsställande sysselsättningsläge. Det saknar inte heller betydelse för dimensioneringen hur gymnasieskolan utformas.

Utskottet godtar propositionens förslag om en planering inriktad på att anordna utbildningsplatser motsvarande 97 % av en årskull 16-åringar. Det betyder – mot bakgrund också av nödvändigheten att hushålla med resurserna – att det måste till särskilda åtgärder. I budgetpropositionen har detta understrukits genom satsningen på företagsskolor, inbyggd utbildning och lärlingsutbildning. Den satsningen sker i enlighet med riksdagens begäran till 1975/76 års riksmöte om förbättring av statshidraget till denna verksamhet. Det är den begäran som den nuvarande regeringen effektuerar. Låt mig säga att den satsningen också står i samklang med behovet av att använda samhällets resurser på effektivaste sätt i en verklighetsförankrad utbildning. Det gäller att kunna använda byggnader och maskiner samhälls-ekonomiskt riktigt och att utnyttja det nedlagda kapitalet så bra som möjligt.

Men det gäller också, som jag ser det, att kunna använda kunnandet hos företagen. En yrkesman i produktionen kan naturligtvis aldrig ersätta läraren – jag vill betona det – men läraren kan inte heller ersätta yrkesmannen när det gäller att ge närbkontakt med jobbet.

Så några ord om reservationerna. Oenigheten i år är i jämförelse med förra året starkare markerad – i varje fall beträffande antalet motioner. Det finns inte mindre än fem sådana i år. Låt mig säga att redan i fjol utskottet tog ställning i positiv riktning till den modifierade intagningen. Efter vad jag erfarit kommer Ove Nordstrandh att behandla den delen, liksom Jörgen Ullenhag tar upp läroplanen för den naturvetenskapliga linjen, där utskottet redan för två år sedan uppmärksammade problemen.

I den första socialdemokratiska reservationen uttrycks en viss tvekan inför den ökade satsningen på inbyggd utbildning. Jag vill bara notera att man inte

tar ställning mot anslagsberäkningen. Jag vill också konstatera att den verksamheten pågått även under den förra regeringens tid. Självklart måste det finnas insynsmöjligheter. Jag erinrar om att budgetpropositionen innebär ett förslag om att särskilda resurser skall ställas till planeringsrådets förfogande för att skapa möjligheter till denna insyn. Det är någonting nytt, och det möjliggör en annan insyn än tidigare. Det betyder såvitt jag förstår att man garanterar att samma övergripande mål skall finnas för denna verksamhet som för motsvarande utbildning inom gymnasieskolan.

Beträffande de korta yrkesinriktade kurserna vill socialdemokraterna att dessa skall betraktas som ett permanent utbildningsutbud. Det är möjligt att kurserna kan bli reguljära, att de har en uppgift som permanenta. Men utskottet anser i varje fall att till dess tillräcklig erfarenhet vunnits och en utvärdering hunnit ske, kurserna skall ha en annan karaktär, kunna sättas in när och där de motiveras av den akuta situationen. Jag vill också understryka att utskottets förslag innebär att regeringen får möjlighet att om så behövs öka antalet platser utöver den föreslagna ramen. När det gäller permanentningen av kurserna bör det, som jag ser det, vara en uppgift för gymnasieutredningen att ta ställning till den lämpligaste formen för dessa kurser inom gymnasieskolan.

Sedan avstyrker man i reservationen 5 ökningen av antalet bidragsrum för lärlingsutbildning, och detta utan motivering. Betyder det att man menar att verksamheten inte fyller någon uppgift, att den inte är avpassad för gymnasieeleverna? Utskottet har en annan uppfattning. Enligt min mening är denna utbildningsmöjlighet en ytterst viktig form både med hänsyn till behovet och nödvändigheten av att bevara ett levande hantverk och med hänsyn till intresset för utbildning i denna form. Jag har sett en rad exempel på detta intresse, som också har tagit sig uttryck i olika förslag till utgestaltning.

Det är att beklaga att hantverksservicen på många orter är på väg att försvinna eller redan har försvunnit, inte minst i en tid då kvalitetsaspekten på en rad produkter kommit att få en allt större betydelse med hänsyn till resurserna. Det är inte bara bristande lönsamhet som orsakat detta. Det är också bristande rekrytering. Det står i varje fall enligt min uppfattning klart att samhällets behov av hantverk och småföretagsamhet måste komma att öka med hänsyn både till kvalitets- och hushållningskrav och till nödvändigheten för människorna att få utlopp för sin skaparkraft.

Under en följd av år har bidragsrummens antal varit oförändrat. Jag tycker det är riktigt att statsmakterna nu möter det ökade intresset genom att ställa ytterligare bidragsrum till förfogande i en tid då det gäller att främst hushålla med ekonomiska satsningar och ta till vara existerande möjligheter. Det måste därför med hänsyn till det dokumenterade behovet vara riktigt att en uppräkninng sker till 1 100 bidragsrum.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan under samtliga punkter.

Torsdagen den
13 april 1978

*Anslag till
gymnasiala skolor
m. m.*

LENA HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag tacka Gösta Karlsson för påpekandet att vårt motionsyrkande om decentralisering av besluten angående gymnasieorganisationen uppmärksammats mycket snabbt av regeringen. Också jag har läst det i propositionen 164 och hoppas alltså på snara resultat. Jag tror att vårt motionsyrkande därvidlag har haft sin betydelse.

Beträffande dimensioneringen, där vi har olika åsikter, vill vi socialdemokrater föra fram frågan om de ökade årskullarna och den stora betydelse som de måste få för gymnasieskolan och gymnasieskolplaneringen. Vi vill också mycket kraftigt slå vakt om 97-procentsmålet. 97 % av en årskull 16-åringar bör gymnasieskolan bereda plats för, och det skall då ske inom gymnasieskolan. Tyvärr svävar utskottsmajoriteten på målet och utgjuter sig om företagsskolornas och lärlingsutbildningens välsignelser. Det är en syn på dessa utbildningsformer som vi inte kan dela. Vi menar att den inbyggda utbildningen i gymnasieskolan behöver öka, och det av det skälet att lokaler och utrustning inte finns att tillgå för de ökande ungdomskullarna. Det står helt klart att det är skolan som har ansvaret för den inbyggda utbildningen. Inbyggd utbildning är nämligen en del av gymnasieskolan. Däremot är vår inställning till att öka utbildningen inom företagsskolorna och lärlingsutbildningen negativ. Denna negativa syn delar vi med många fackförbund.

Beträffande de yrkesinriktade kurserna är det självfallet så som Gösta Karlsson säger, att de skall sättas in där de bäst behövs. Vi är helt klara över att dessa kurser måste sättas in i denna ungdomsarbetslöshetens tid, men det vi vill ha är ett permanent utbud i botten för att möjliggöra en långsiktig planering som i dag inte är möjlig. Jag tycker att det är väldigt synd att utskottsmajoriteten fortfarande inte vill inse det. Regeringen tycks, att döma av propositionen 164, ändå ha förstått litet grand av detta, eftersom det där sägs att SÖ i god tid skall lämna in förslag till regeringen till dimesioneringen av sådana kurser och övriga villkor som där skall gälla. Det uttalandet i den här nya propositionen kan man se som en viss framgång för socialdemokraternas yrkande, men samma behov av planeringstid som det här betonas att de centrala myndigheterna har, finns naturligtvis också för lokala och regionala myndigheter. Kan utskottsmajoriteten förklara varför det skall krånglas till på det här sättet?

GÖSTA KARLSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig notera att Lena Hjelm-Wallén uttalar sitt erkännande för vissa delar av den utbildningspolitik som den nuvarande regeringen för. Det är ett erkännande som jag anser är värdefullt.

När det gäller decentraliseringen av skolplaneringen är det bara att konstatera att utskottsmajoriteten räknade rätt som sade att man hade anledning tro att regeringen utan något särskilt utskottsinitiativ skulle lägga fram förslag i den riktningen. Det har alltså också kommit.

Sedan konstaterar jag givetvis att Lena Hjelm-Wallén inte instämmer i uppskattningen av den inbyggda utbildningen och övriga utbildningsformer av det slag som här har varit föremål för diskussion. Vi har en annan

uppfattning om värdet, inte minst med hänsyn till nödvändigheten av att tillvarata samhällets resurser på området. Det kan inte vara riktigt att lokaler och maskiner står oanvända på ett ställe när de skulle kunna användas för andra uppgifter. Dessutom är det på det sättet – jag är övertygad om det – att färdigutbildningen, kontakterna med det jobb som man kommer att möta, bäst sker i den form som den inbyggda utbildningen och företagsskolorna kan ge.

Också jag vill när det gäller de korta kurserna betona värdet av att det finns möjligheter till planering, men vi skall samtidigt inte glömma bort att en utvärdering av hela denna verksamhet måste ske så att man inte plötsligt, utan att ha tänkt igenom konsekvenserna, befinner sig i en situation där man har ett alternativt gymnasieskolssystem med de skillnader som i varje fall i dag finns inbyggda i detta.

LENA HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja be att Gösta Karlsson gör skillnad mellan vår inställning till den inbyggda utbildningen å ena sidan samt företagskolor och lärlingsutbildning å andra sidan. Jag ser framför mig att den inbyggda utbildningen kommer att öka, och det tycker jag är positivt – så länge det är helt klart att målet är det samma som för andra motsvarande utbildningar som sker inom gymnasieskolans vanliga lokaler.

Den här positiva synen på samspelet med arbetslivet har jag också ganska noggrant utvecklat i direktiven till gymnasieutredningen. Det viktiga är att skolmyndigheterna har ansvaret också i den delen.

När det gäller kortkursverksamheten säger Gösta Karlsson att man behöver utvärdera den innan man gör den till en permanent företeelse. Min syn på gymnasieskolan är att den behöver bli mer flexibel i sitt sätt att möta ungdomarna, deras förutsättningar och intressen och behov. Jag är helt säker på att verksamheten med korta yrkesinriktade, påbyggbara kurser kommer att vara ett inslag som vi behöver ha kvar också framöver. Där tycks vi ha något olika åsikter.

GÖSTA KARLSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har också den uppfattningen att det finns fog för nya former av utbildning på det gymnasiala stadiet. Men det är viktigt att man inte utan att riktigt vara medveten därom halkar in i ett system som ger olika villkor åt elever som går i den ena eller den andra skolformen.

När det gäller företagsutbildningen etc. vill jag erinra Lena Hjelm-Wallén om att insynsmöjligheterna nu har förbättrats åtskilligt genom den särskilda resurs som ställs till kommunernas förfogande på 4 % av bidraget för att möjliggöra för planeringsråden att följa med denna verksamhet. Det är en nyhet, och jag tror att det är mycket värdefullt att kunna peka på den i sammanhanget.

På förslag av talmannen beslöts att kammarrens förhandlingar skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

Nr 119

Torsdagen den
13 april 1978

§ 12 Talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle utbildningsutskottets betänkande nr 20 samt näringsutskottets betänkanden nr 50 och 48 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 13 Kammaren åtskildes kl. 23.51.

In fide[m]

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert